МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА КОНСАЛТИНГУ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємст» (за матеріалами ПраТ «Склоприлад»

Здобувача вищої освіти ІІ (магістерського) рівня, ІІ курсу, ОМО-22-1 групи, спеціальності 071 «Облік і оподаткування» освітня програма «Облік і оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю»

підпис здобувача вищої освіти — Сабініна Аліна Вадимівна

Науковий керівник

підпис керівника — Метелиця В.М., д.е.н.,професор

Гарант освітньо-професійної програми

підпис гаранта ОПП — Колісник Олена Пилипівна, к.е.н., доцент

Допущено до захисту за рішенням кафедри обліку та консалтингу протокол від 18.01.2024 № 12

підпис завідувача кафедри — Колісник Олена Пилипівна, к.е.н., доцент

Ірпінь – 2024

Реєстрація №16 23.01.2024
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до захисту 01.12.2023
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 5 (відмінно) 05.02.2024
(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії: _____ Т. Г. Камінська
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії:

_____ О. П. Колісник
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ В. М. Метелиця
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ Б. М. Занько
(підпис) (ініціали, прізвище)

Секретар комісії: _____ Д. Л. Судак
(підпис) (ініціали, прізвище)

Онлайн сервіс створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

ПРОТОКОЛ
створення та перевірки кваліфікованого та удосконаленого електронного підпису

Дата та час: 17:37:52 07.02.2024

Назва файлу з підписом: Кваліфікаційна робота Сабініна А.В..pdf.xml
Розмір файлу з підписом: 16.3 КБ

Перевірені файли:
Назва файлу без підпису: Кваліфікаційна робота Сабініна А.В..pdf
Розмір файлу без підпису: 2.2 МБ

Результат перевірки підпису: Підпис створено та перевірено успішно. Цілісність даних підтверджено

Підписувач: МЕТЕЛИЦЯ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ
П.І.Б.: МЕТЕЛИЦЯ ВОЛОДИМИР МИХАЙЛОВИЧ
Країна: Україна
РНОКПП: 2978215692
Організація (установа): ФІЗИЧНА ОСОБА
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для підпису від Надавача): 18:37:52 07.02.2024
Сертифікат виданий: КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПРИВАТБАНК"
Серійний номер: 5E984D526F82F38F04000000A3F8FC009F6DD004
Алгоритм підпису: ДСТУ 4145
Тип підпису: Удосконалений
Тип контейнера: Підпис та дані в окремих файлах (XAdES detached)
Формат підпису: З повними даними для перевірки (XAdES-B-LT)
Сертифікат: Кваліфікований

Версія від: 2023.12.21 13:00

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.Б.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст дипломної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	27		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	9		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	46		
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	5		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	45		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	91		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.Б.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
91	A	5 (відмінно)	05.02.2024	

Правила переведенням оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	FX	2 (незадовільно)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту Кафедра обліку та консалтингу
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Затверджую
Завідувач кафедри О.П. Колісник
«21» 10.2022 р.

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти
Сабініній Аліні Вадимівні

1. Тема роботи: Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств
Затверджена наказом ректора від «30» листопада_2022 № 1254
2. Строк здачі закінченої роботи: 18.12.2023 р.
3. Цільова установка. Провести наукове дослідження за темою «Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств».
Мета роботи. Метою кваліфікаційної роботи є аналіз теоретичних аспектів та розробка заходів щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки для досліджуваного підприємства .
Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є управління системою економічної безпеки підприємства на ПраТ «Склоприлад»
Предмет дослідження. Предметом дослідження є обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки підприємства на ПраТ «Склоприлад»
4. Вихідні дані до роботи. Законодавчі і нормативні документи, наукова й навчальна література, первинні документи, облікові регістри та форми звітності досліджуваного підприємства.
5. Перелік графічного матеріалу. Необхідні для кращого розуміння тексту кваліфікаційної роботи рисунки (схеми, діаграми тощо), які дозволяють більш наочно висвітлити процес наукового дослідження та його результати.
6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом).

ВСТУП
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СИТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧ-НОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМТВА

1.1. Інформаційно-забезпечувальна модель економічної безпеки підприємства

1.2. Склад обліково-аналітичної системи підприємства при забезпеченні економічної безпеки, характеристика структурних частин
1.3. Понятійно-категоріальний апарат обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГОСПОДАРЬКОЇ ДІЯЛЬНОТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВОЇ РОБОТИ В ПрАТ «СКЛОПРИВІД»

2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Склопривід»

2.2. Фінансовий аналіз діяльності ПрАТ «Склоприлад» як критерій забезпечення економічної безпеки

2.3. Зміст обліково-аналітичної діяльності підприємства в контексті дотримання економічної безпеки

РОЗДІЛ 3. ДІАГНОСТИКА, ЯК ІНСТРУМЕНТ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Організаційно-інформаційні засади контролю необоротних активів

3.2. Методика контролю наявності та економічної ефективності використання необоротних активів

3.3. Фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ПрАТ «Склоприлад»

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

7. Календарний план виконання роботи

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
1	2	За планом 3	Фактично 4
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	17.10.-20.10.2022 р.	
2.	Підготовка розділу роботи та подання його керівнику		
2.1	першого	15.05.2023 р.	
2.2	другого	25.09.2023 р.	
2.3	третього	01.12.2023 р.	
3.	Підготовка вступу та висновків	14.12.2023 р.	
4.	Доопрацювання з урахуванням зауважень керівника	18.12.2023 р.	
5.	Перевірка роботи на плагіат	15.01.2024 р.	
6.	Попередній захист роботи	17.01.2024 р.	
7.	Отримання відгуку керівника роботи	24.01.2024 р.	
8.	Отримання зовнішньої рецензії	26.01.2024 р.	
9.	Допуск до захисту зав. кафедрою	01.02.2024 р.	
10.	Захист роботи	05-06.02.2024 р.	

8. Дата видачі завдання «21» жовтня 2022 р.

9. Керівник кваліфікаційної роботи

(підпис) Метелиця В. М. (прізвище, ініціали)

10. Гарант освітньо-професійної програми

(підпис) Колісник О.П. (прізвище, ініціали)

11. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

Сабініній А. В. (прізвище, ініціали) (підпис)

Факультету податкової справи, обліку та аудиту

Кафедра обліку та консалтингу

ДОВІДКА
про перевірку кваліфікаційної роботи (проєкту)
на академічний плагіат

№ з/п		
1.	ПІБ автора твору	Сабініна Аліна Вадимівна
2.	ПІБ наукового керівника	Метелиця В. М.
3.	Тип роботи, що перевіряється (курсова, кваліфікаційна робота (проєкт)	Кваліфікаційна робота
4.	Тема роботи	Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств
5.	Рік написання	2023
6.	Оригінальний текст у роботі складає %	92,6%
7.	Схожість %	7,4%
8.	Цитати%	7,31%

Відповідальна особа Судак Д. Л. (підпис)
(П.І.Б.)

АНОТАЦІЯ
на кваліфікаційну роботу
на тему: «Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств»

Мета роботи: аналіз теоретичних аспектів та розробка заходів щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки для досліджуваного підприємства.

Завданнями роботи є:

– розглянути теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства;

– розглянути процес формування обліково-аналітичної інформації;

– проаналізувати сучасні методи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства;

– здійснити аналіз господарської діяльності та організації облікової роботи на ПрАТ «Склоприлад»;

– запропонувати напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства;

– визначити фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ПрАТ «Склоприлад».

Предметом кваліфікаційної роботи є обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є управління системою економічної безпеки підприємства на ПрАТ «Склоприлад».

Базою дослідження виступає приватне акціонерне товариство «Склоприлад».

За результатами дослідження сформульовані пропозиції, які полягають в удосконаленні обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки для досліджуваного підприємства.

Одержані результати можуть бути використані при організації обліку у ПрАТ «Склоприлад».

Робота містить: 70 сторінок, 15 таблиць, 16 рисунків. Список використаних джерел складається з 37 найменувань, 6 додатків.

Ключові слова: організація бухгалтерського обліку, економічна безпека підприємства, обліково-аналітичне забезпечення, фінансовий аналіз.

Рік виконання кваліфікаційної роботи: 2022-2023 рр.

Рік захисту роботи: 2024 р.

ANNOTATION
on qualifying work on a theme:
«Organization of accounting as a tool to ensure the economic security of enterprises»

Purpose of the work: analysis of theoretical aspects and development of measures to improve the accounting and analytical support of the economic security system for the studied enterprise.

The objectives of the work are:

consider the theoretical foundations of accounting and analytical support of the economic security system of the enterprise;

– consider the process of formation of accounting and analytical information;

– analyze modern methods of accounting and analytical support of economic security of enterprise;

– carry out analysis of economic activity and organization of accounting work at PJSC «Sklopribor»;

– propose directions for improving the accounting and analytical support of the system of economic security of the enterprise;

– to determine the factors influencing the emergence of information risks in the accounting system of PJSC «Sklopribor».

The subject of qualification work is the accounting and analytical support of the economic security system of the enterprise.

The object of qualification work is the management of the economic security system of the enterprise at PJSC «Sklopribor».

The basis of the study is the private joint-stock company «Sklopribor».

Based on the results of the study, proposals have been formulated, which are to improve the accounting and analytical support of the economic security system for the studied enterprise.

The obtained results can be used in the organization of accounting in PJSC «Sklopribor».

The work contains: 70 pages, 15 tables, 16 figures. The list of sources used consists of 37 names, 6 applications.

Keywords: organization of accounting, economic security of the enterprise, accounting and analytical support, financial analysis.

Year of qualification work: 2022-2023.

Year of work defense: 2024

ЗМІСТ

ВСТУП 8

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СИТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМТВА 10

1.1. Інформаційно-забезпечувальна модель економічної безпеки підприємства 10

1.2. Склад обліково-аналітичної системи підприємства при забезпеченні економічної безпеки, характеристика структурних частин 17

1.3. Понятійно-категоріальний апарат обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства 25

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВОЇ РОБОТИ В ПрАТ «СКЛОПРИЛАД» 31

2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Склоприлад» 31

2.2. Фінансовий аналіз діяльності ПрАТ «Склоприлад» як критерій забезпечення економічної безпеки 36

2.3. Зміст обліково-аналітичної діяльності підприємства в контексті дотримання економічної безпеки 42

РОЗДІЛ 3. ДІАГНОСТИКА, ЯК ІНСТРУМЕНТ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА 49

3.1. Організаційно-інформаційні засади контролю необоротних активів 49

3.2. Методика контролю наявності та економічної ефективності використання необоротних активів 53

3.3. Фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ПрАТ «Склоприлад» 59

ВИСНОВКИ 72

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 78
ДОДАТКИ 82

ВСТУП

Актуальність теми дослідження визначена тим, що трансформація економічної системи України відповідно до змін світового господарства в умовах глобалізації супроводжується значним посиленням ролі економічної безпеки підприємства як фундаментальної бази економічної безпеки національної економіки в цілому. Від успішної діяльності та сталого розвитку окремих підприємств значною мірою залежить формування бюджетів різних рівнів і можливість реалізації соціальних програм, що забезпечують гідні стандарти рівня життя населення.

Головною умовою для підтримки економічної безпеки підприємства є своєчасне виявлення загроз, пов’язаних з втратою його позицій на ринку, і вибір таких напрямків його розвитку, які б забезпечили стабільність позиціонування на товарних ринках і визначали спеціалізацію його розвитку. Особливого значення набуває проблема організації бухгалтерського обліку у формуванні системи економічної безпеки підприємства щодо забезпечення управління обліковою інформацією для прийняття управлінських рішень та належного рівня захисту майна підприємства від прояву негативних чинників з боку різних користувачів.

Дослідженням питань організації бухгалтерського обліку займалися такі вчені як: Ф. Ф. Бутинець, О. М. Галаган, Я. М. Гальперін, В. Б. Івашкевич, Ю. Я. Литвин, П. П. Німчинов, В. Ф. Палій, В. В. Сопко та ін. Значний внесок у розробку концепції економічної безпеки зробили такі дослідники, як Л. І. Абалкін, В. І. Аверченков, В. А. Богомолов, Е. А. Олейніков, Г. А. Пастернак-Таранушенко, І. П. Плетникова, В. П. Пономарьов, В. К. Сенчагов, А. І. Соловйов, В. Л. Тамбовцев. У сфері бухгалтерському обліку питання захисту облікової інформації знайшли своє відображення в наукових працях В. П. Бондаря, Ф. Ф. Бутинця, Б. І. Валуєва,

В. В. Євдокимова, М. Д. Корінька, М. Ф. Кропивка, Я. Д. Крупки, С. З. Мошенського, О. В. Олійник, В. О. Осмятченка, О. І. Паламарчука, М. С. Пушкара, М. Г. Чумаченка. Однак вченими не приділено належної уваги розгляду проблемних питань щодо організації бухгалтерського обліку як засобу забезпечення економічної безпеки підприємства. Недостатнє опрацювання в науковій літературі досліджуваних питань, а також їх практична цінність зумовили обрання даної теми магістерської роботи.

Метою дослідження є аналіз теоретичних аспектів та розробка заходів щодо удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки для досліджуваного підприємства.

Виконання поставленої мети передбачає постановлення та вирішення подальший головних **завдань:**

– розглянути теоретичні засади обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства;

– розглянути процес формування обліково-аналітичної інформації;

– проаналізувати сучасні методи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства;

– здійснити аналіз господарської діяльності та організації облікової роботи на ПрАТ «Склоприлад»;

– запропонувати напрями удосконалення обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства;

– визначити фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ПрАТ «Склоприлад».

Об’єктом магістерської роботи є управління системою економічної безпеки підприємства. на базовому підприємстві - ПрАТ «Склоприлад».

Предметом дослідження є обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки підприємства.

Методи дослідження. Для проведення дослідження були використані методи аналізу та синтезу інформації, яка характеризує діяльність підприємства з забезпечення його безпеки; порівняння та узагальнення

показників безпеки і діяльності підприємства; інтерпретація висновків, що випливають з результатів аналізу ситуації, яка складається у забезпеченні безпеки підприємств.

РОЗДІЛ І
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СИТЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМТВА

1.1. Інформаційно-забезпечувальна модель економічної безпеки підприємства

В сучасних умовах успішна реалізація цілей і завдань зміцнення економічної безпеки та розвитку підприємства значною мірою залежить від ефективного використання його інформаційних ресурсів.

Визначаючи інформаційні ресурси як економічну категорію, Нетреба І. О. трактує дане поняття як «сукупність даних, що надходять із зовнішнього оточення або є відомостями про функціонування підсистем підприємства, становлять основу його інформаційної інфраструктури, зібрані та систематизовані за допомогою сучасних інформаційних технологій і систем, використовуються керівниками підприємства з метою розробки та прийняття стратегічних й оперативних управлінських рішень» [1].

Інформаційні ресурси, на відміну від інших видів ресурсів (фінансових, енергетичних, трудових, матеріальних), мають наступні особливості:

- можливість використання у різних цілях управління;
- невичерпність – з часом не зникають, а приростають;
- цінність інформації зростає у її поєднанні з факторами виробництва;
- багаторазовість використання однієї і тієї ж інформації;
- інформація цініться нижче вартості внаслідок того, що часу відтворення вимагає менше, ніж на здобуття знань;
- висока наукоємність інформаційних ресурсів;
- легко збирається та передається.

Ефективна інформаційна політика реалізується тими керівниками, які усвідомили, що накопичувана в різних службах підприємства інформація є цінним ресурсом, і цей ресурс має забезпечувати економічну безпеку та оптимізовувати господарську діяльність підприємства. Інформаційні ресурси є основою інформаційного забезпечення діяльності підприємства, вони визначають його стратегічний успіх.

Існують різні трактування сутності поняття «інформаційне забезпечення економічної безпеки».

Поляков П. А. під інформаційним забезпеченням розглядає «сукупність методів та засобів, метою використання яких є збір, оцінка та аналіз інформаційних джерел, а також прогнозування на їх основі результатів ведення діяльності»[2, с. 101].

Схожу позицію щодо сутності підсистеми інформаційного забезпечення відображено в праці Іванюти Т. М., що розкривається за рахунок сукупності методів, засобів і способів, спрямованих на збирання, аналіз, захист інформації, а також прогнозування, постійну консультативну підтримку та вироблення рекомендацій щодо прийняття ефективних управлінських рішень оперативного та стратегічного характеру[3, с. 7].

Своє трактування цієї категорії дає Коптєва Г.М.: « Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємства – це сукупність нормативної бази, форм документів, систем показників, індикаторів і методів оцінювання економічної безпеки та управлінських рішень щодо обсягів, розміщення та форм існування інформації, яка використовується в інформаційній системі підприємства» [4].

Цікавою є позиція Петренка С.М., який розглядає інформаційне забезпечення управління як сукупність реалізованих рішень щодо обсягів інформації, її якісного та кількісного складу, розміщення і форм організації. При цьому метою інформаційного забезпечення управління є своєчасне надання необхідної і достатньої інформації для прийняття управлінських

рішень, що забезпечують ефективну діяльність як підприємства в цілому, так і його структурних підрозділів [5].

Отже, на основі аналізу представлених тверджень під ***інформаційним забезпеченням економічної безпеки діяльності підприємства*** *розуміється організаційно-функціональний комплекс спеціально підібраних форм, методів та інструментів управління інформаційними ресурсами, необхідних і придатних для реалізації обліково-аналітичних і управлінських процедур, що забезпечують безпечне стабільне функціонування підприємства, його стійкий перспективний розвиток.*

Відповідно до цього, перед системою інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства ставиться мета та завдання (рис 1.1.).

Загалом, можна сказати, що інформаційного забезпечення є каналом отримання необхідної інформації. При цьому, формування баз даних на підприємстві можуть у майбутньому бути використані для прогнозування розвитку діяльності підприємства чи відслідковування тенденцій його функціонування, а тому їх ведення є необхідною умовою для ефективної побудови системи економічної безпеки в цілому.

Рис.1.1. Мета та завдання інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Суб‘єкти інформаційної системи підприємства є відповідальними за збір достовірних даних, здійснюють прямий вплив на процес забезпечення безпеки підприємства з боку економічної та інформаційної складової його роботи. Саме тому варто здійснити класифікацію відповідальних за виконання завдань, поставлених перед даною системою, а також спеціалістів, які в подальшому будуть користуватися зібраними даними (табл.1.1.).

Таблиця 1.1.

Класифікація суб‘єктів інформаційного забезпечення процесу управління економічною безпекою підприємства

Класифікаційна ознака	Вид суб’єктів забезпечення
Залежно від етапу формування інформації	здійснюють збір та систематизацію інформаційних даних
	формують бази даних
	здійснюють попередній аналіз інформації
	створюють інформаційне підґрунтя для прийняття рішень суб‘єктами економічної безпеки
	забезпечують збереження та захист зібраних даних
Залежно від рівня доступу до інформації (Закон України «Про інформацію», ст. ст. 20, 21)	мають доступ лише до відкритої («публічної») інформації
	мають обмежений доступ до інформації: - конфіденційної - таємної - службової
Залежно від роботи в структурному підрозділі	бухгалтерський відділ
	аналітичний відділ
	служба економічної безпеки підприємства
	економічний відділ
	відділ маркетингу
	відділ кадрів
	IT -відділ

Джерело: сформовано автором [6].

Така класифікація, окрім суб‘єктів, що беруть участь у етапах інформаційного забезпечення, також відображає їх групування за рівнем доступу до зібраних даних і відповідні структурні підрозділи, які беруть участь у процесі інформаційного забезпечення.

Доступ до перерахованих видів даних має здійснюватися відповідно до груп суб‘єктів інформаційного забезпечення. Це необхідно для забезпечення

максимального збереження та досягнення високого рівня інформаційної безпеки підприємства.

На рис. 1.2. представлена інформаційно-забезпечувальна модель економічної безпеки підприємства, яка є найважливішим елементом механізму управління економічною безпекою суб‘єкта господарювання.

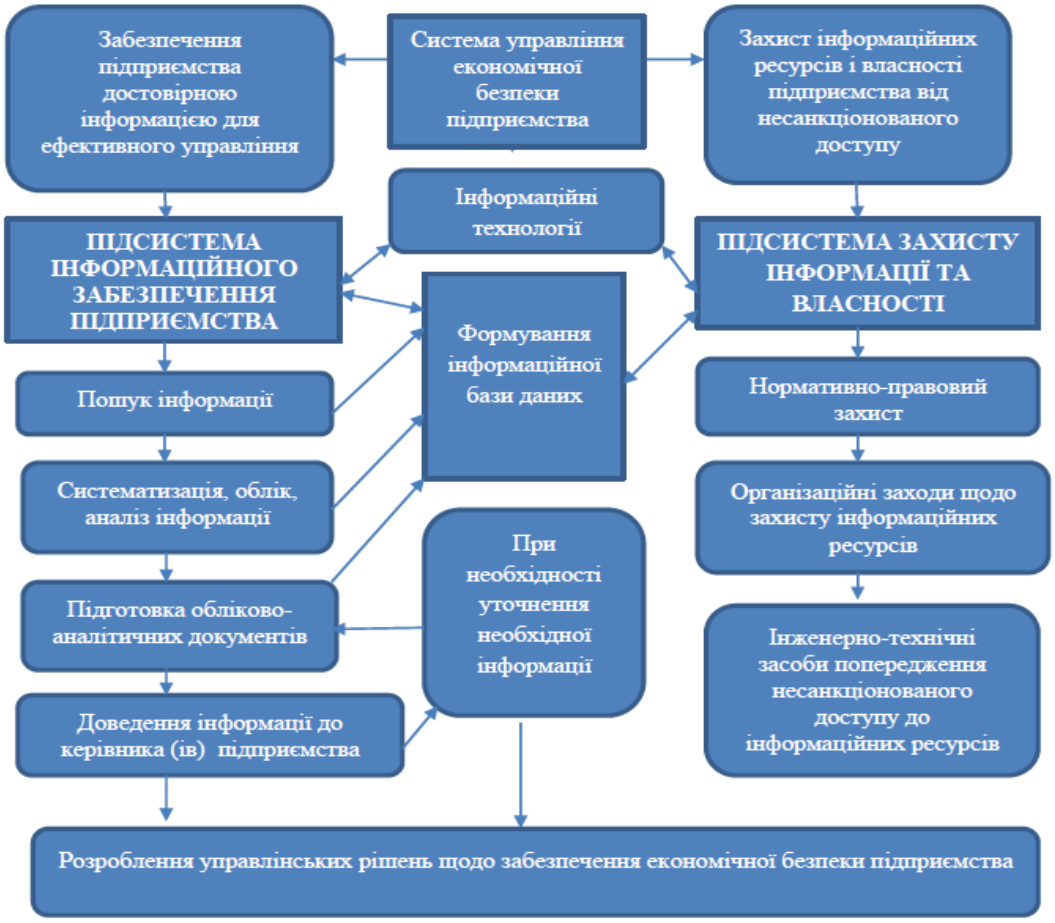

Рис. 1.2. Інформаційно-забезпечувальна модель економічної безпеки підприємства

Комплексна система захисту інформації *– сукупність організаційних і інженерно-технічних заходів, які спрямовані на забезпечення захисту інформації від розголошення, витоку і несанкціонованого доступу*.

«Система інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства завжди є інтелектуальним інструментарієм. Функціональне призначення інформаційно-забезпечувальної моделі економічної безпеки підприємства полягає у тому, що вона надає суб‘єкту управління інформацію не тільки для вибору тієї або іншої альтернативи із вже наявного набору, а

дозволяє розробляти нові управлінські рішення, тобто формувати набір, а потім за виникнення певної ситуації обирати одну із розроблених управлінських альтернатив для забезпечення безпечного розвитку підприємства» [6].

Оскільки система інформаційного забезпечення має об‘єктивно відображати інформацію про стан суб‘єкта господарювання в цілому та економічної безпеки загалом у будь-який момент часу, вона має діяти постійно та здійснювати збір, обробку та систематизацію інформації швидко, вчасно, враховуючи при цьому всі дані, що надходять не лише з внутрішніх, а й від зовнішніх джерел (табл 1.2.).

Таблиця 1.2.

Перелік джерел інформації для інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства

Внутрішні джерела інформації	Зовнішні джерела інформації
1. керівництво підприємства 2. бухгалтерські програми із довідниками 3. система управлінського обліку 4. системи нагляду за об‘єктами захисту (відео- та радіозапис, фізичне розміщення уповноважених осіб) 5. фінансова звітність 6. працівники підприємства	1. законодавчі та нормативні акти 2.статистика органів виконавчої влади 3. конкуренти 4. партнери, інвестори 5.споживачі 6. державні органи влади 7. засоби масової інформації

Джерело: сформовано автором [6].

Рівень забезпеченості підприємства внутрішньою та зовнішньою інформацією визначається його можливостями адекватно оцінити власну економічну безпеку, вчасно виявити негативні тенденції, відреагувати на них.

Усю зібрану та систематизовану інформацію, за необхідності, поділяють на 3 групи відкритості:

-до публічної інформації відносять дані про діяльність підприємства, які можуть бути опубліковані та оприлюднення яких ніяк не вплине на його ефективне функціонування;

- до інформації з обмеженим доступом варто віднести дані, витік яких може зашкодити підприємству та спричинити матеріальні втрати чи зниження рівня його репутації;

- до третьої групи «із секретною інформацією» відносять дані, що є комерційною таємницею підприємства, а тому потребують максимального рівня захисту та збереження.

Доступ до внутрішніх джерел інформації є обмеженим для більшості співробітників на будь-якому підприємстві. Основна частина інформації підприємства належить до конфіденційної, а окрема – має статус комерційної таємниці.

Що ж стосується оцінювання інформаційного забезпечення, то воно має здійснюватися безперервно, відповідно до вибраної стратегії підприємства та бажаного рівня економічної розвідки (збирання та первинне оброблення зовнішньої і внутрішньої інформації), інформаційної безпеки (перевірка достовірності інформації, її захист, визначення рівня доступу) та обліково-аналітичного консультативного забезпечення (глибокий аналіз інформації, прогнозування та моделювання, відпрацювання рекомендацій, проведення консультацій).

Таким чином, розуміючи важливість та реальну необхідність захисту даних підприємств, варто зазначити, що в площині системи економічної безпеки система інформаційного забезпечення посідає одне з найвагоміших місць, оскільки існування системи економічної безпеки ґрунтується на достовірному та своєчасному зборі та обробці інформації, невиконання яких повністю призупинить здійснення завдань і функцій, які покладені на дану систему.

Вчасний збір, систематизація та обробка інформації є важливим етапом при визначенні стану економічної безпеки на підприємстві, що напряму впливає на швидкість прийнятих управлінцями рішень, та кроків, які можуть значно вплинути на майбутній конкурентний стан підприємства.

Ефективність використання інформаційних ресурсів підприємства визначає результативність реалізації не тільки його поточних завдань, а й стратегічних цілей розвитку, що потребує принципово нових підходів до інформаційного забезпечення всієї діяльності. Підвищення рівня інформаційної підтримки діяльності підприємства приводить до збільшення оперативності та адекватності процесу прийняття управлінських рішень, зростання показників ефективності діяльності підприємства, стабілізації його фінансового стану. Все це веде до посилення конкурентних позицій підприємства на внутрішніх і зовнішніх ринках.

Інформаційне забезпечення діяльності підприємства залежить не тільки від наявності інформаційних ресурсів, а й від можливостей впровадження інформаційних інновацій, впорядкування інформаційних потоків підприємства, від вирішення проблем його ефективної інформаційної взаємодії з суб‘єктами ринку.

1.2. Склад обліково-аналітичної системи підприємства при забезпеченні економічної безпеки, характеристика структурних частин

Побудова комплексної обліково-аналітичної системи дозволяє створити єдину інформаційну платформу, що підтримує процес прийняття управлінських рішень та забезпечує економічну безпеку підприємства.

Як наукова категорія термін «система» розглядається у таких значеннях:

1) форма організації чого-небудь;

2) певний порядок, зумовлений правильним і планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь;

3) сукупність принципів, які є основою певного вчення;

4) сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднуваних за спільною ознакою, призначенням.

Розглядаючи такий складний об'єкт дослідження як система обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, будемо

вживати цей термін в його четвертому значенні. Багатоаспектність і ґрунтовність цього питання пояснюється відсутністю єдиного й чіткого визначення обліково-аналітичної системи.

Перші дослідження в області формування обліково-аналітичної системи були проведені в середині 90-х рр. ХХ в. авторами Л.Поповою, І.Уль'яновим, а потім розширені І. Масловою, Л.Гнилицькою, Н.Бондарчуком та іншими вченими.

Обліково-аналітична система підприємства – це впорядкована сукупність взаємопов'язаних, взаємодіючих елементів, які дозволяють здійснити обліково-аналітичне забезпечення бізнес-процесів організації на основі збирання, реєстрації, синтезу, аналізу інформації та розробити заходи контролю з метою оцінювання ризиків. Обліково-аналітична система дозволяє підприємству формувати обліково-аналітичне забезпечення управління за рахунок застосування методів бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту.

Характерною рисою обліково-аналітичного забезпечення як системи є її комплексність. Це демонструє взаємодія інформаційних потоків бухгалтерського, оперативного, статистичного обліку та інформаційних потоків, сформованих за допомогою методів фінансового, управлінського та стратегічного аналізу.

Таким чином, обліково-аналітичне забезпечення слід розглядати як інтегровану комплексну систему обліку та аналізу, які взаємодіють через інформаційні потоки в процесі формування і передачі оперативної та якісної обліково-аналітичної інформації для забезпечення обґрунтованості та ефективності прийняття управлінських рішень у системі управління підприємством, а також зовнішніми користувачами [7].

Сутність обліково-аналітичної системи можна розглядати у вузькому й широкому змісті. З одного боку - це обліково-аналітична система конкретного підприємства, яка залежить не тільки від структури системи, але й від специфіки діяльності підприємства. З іншого боку - це обліково-

аналітична система, яка абстрагується від підприємства, формуючи принципи й методи, універсальні для різних суб'єктів.

Система обліково-аналітичного забезпечення відіграє важливу роль в управлінні економічною безпекою підприємства, забезпечуючи взаємодію спеціалізованих і напівспеціалізованих суб‘єктів безпеки та інших підрозділів підприємства, зокрема в процесі обміну інформацією, уможливлюючи швидкий доступ керівної ланки підприємства до оперативних даних про зміну зовнішнього та внутрішнього середовища, ймовірність виникнення та розвитку загроз і ризиків, вплив окремих факторів на зміну рівня безпеки. Усе це сприяє збільшенню швидкості та підвищенню якості прийняття рішень у сфері економічної безпеки.

Розглядаючи цю систему з позицій її змісту, в попередніх розділах було конкретизовано, що вона складається із трьох взаємозалежних підсистем: облікової, аналітичної й контролюючої. Обліково-аналітична система із взаємодіючими елементами за суттю, представлена на рисунку 3.1.

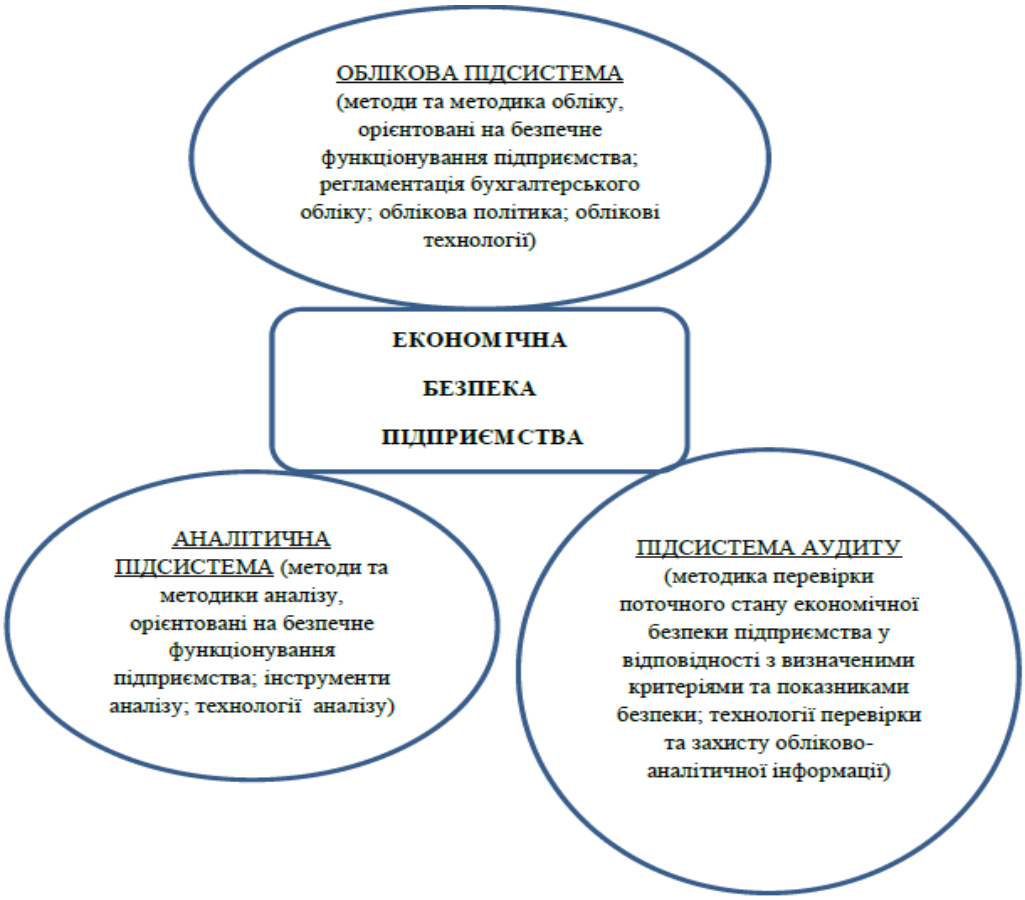

Рис. 1.3. Складові елементи системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Усі елементи підсистем мають різні цілі, функції, завдання, об'єкти, методи, призначені для різних користувачів інформації. Однак важливою рисою, що їх об‘єднує, є те, що їх інформація використовується для прийняття рішень щодо мінімізації економічних ризиків, підвищення ефективності діяльності суб‘єкта господарювання, посилення економічної безпеки**.**

Тобто, сучасна обліково-аналітична система економічної безпеки підприємства тримірна, вона має не тільки сфери дії й вектори напрямків, але й площини перетинання підсистем. На рисунку 1.4. графічно представлені елементи, що складають обліково-аналітичну систему у вигляді куба з вершиною в крапці А, що відображають процес прийняття управлінських рішень щодо економічної безпеки підприємства на основі інформації підсистем обліково-аналітичної системи.

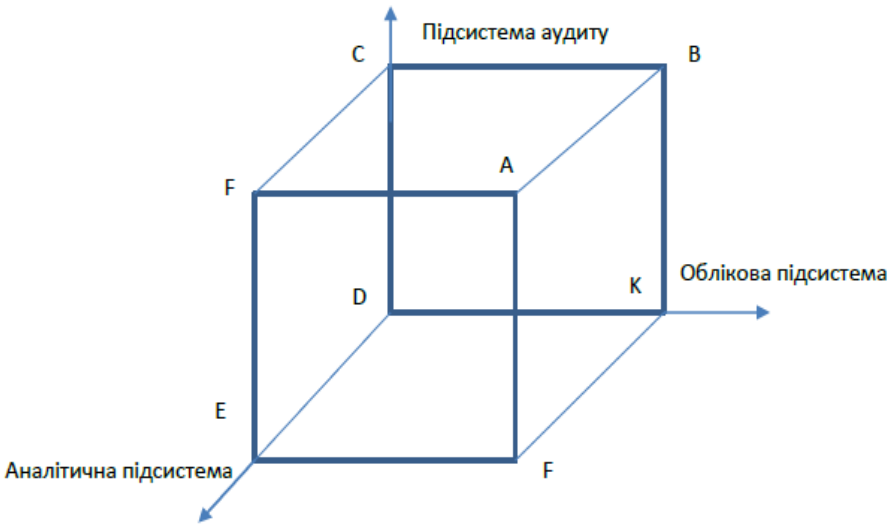

Рис. 1.4. Схема взаємодії елементів системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

Джерело: сформовано автором [6].

З рисунку 1.4. випливає, що крапка D представляє вихідну інформаційну базу обліково-аналітичної системи бізнесу або господарської діяльності підприємства. Пряма DK - бухгалтерський облік, який являє

собою комбінацію оперативного, фінансового, управлінського обліку. Пряма DE - аналіз господарської діяльності, представлений компонентами: фінансовий аналіз, управлінський аналіз (контролінг). Пряма DC представляє систему внутрішнього та зовнішнього аудиту. Усі складові системи досліджуються у взаємозв'язку й взаємозумовленості.

Саме розуміння побудови та принципу дії системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства дозволяє вирішувати питання:

- оцінювання стану та рівня економічної безпеки власного підприємства;
- максимально повного та достовірного інформаційного забезпечення функціонування системи економічної безпеки;
- діагностики фінансово-господарського стану підприємства з метою упередження його неспроможності (банкрутства);
- ідентифікації ризиків і пов‘язаних з ними потенційних загроз у системі бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності;
- мінімізації ризиків, пов‘язаних з недостовірною обліковою інформацією;
- оцінювання рівня економічної надійності контрагентів підприємства;
- підготовки інформації для прийняття управлінських рішень стосовно співпраці з партнерами за умов виявлених загроз і небезпек;
- планування діяльності підприємства;
- формування аналітичних бюджетів у якості джерел накопичення планової, облікової та аналітичної інформації;
- забезпечення захисту отриманої інформації, яка відноситься до комерційної таємниці підприємства та ін.

Структурні складові обліково-аналітичної системи, яка інтегрована в систему управління економічною безпекою підприємства, представлені на рис.1.5.

Говорячи про загальну інформаційну систему управління, обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки набуває властивостей стратегічних інформаційних систем, які разом з внутрішніми вимогами для задоволення інформаційних потреб ураховують вимоги навколишнього середовища. Отже, застосування бухгалтерських та аналітичних даних у якості інформаційної бази для забезпечення економічної безпеки підприємства актуалізує проблему їх формування, використання і зберігання.

Рис. 1.5. Структурні частини обліково-аналітичної системи економічної безпеки підприємства.

Виходячи з наукового обґрунтування концептуальних підходів до формування інформаційних систем, окреслимо загальні характеристики системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки.

По-перше, система обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки виступає важливою частиною загальної інформаційної системи управління підприємством, яка перетворює первинні дані на ―продукт‖, призначений для задоволення потреб економічної безпеки. Відтак її складові (або внутрішня структура) формуються під впливом вимог, що висуваються

до вхідної-вихідної інформації окремими рівнями управління всередині підприємства чи зовнішніми користувачами.

По-друге, система обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства є інтегрованою системою, що складається з трьох взаємопов‘язаних підсистем (складових), що існують в єдиному інформаційному просторі: облікової, аналітичної та контрольної. В результаті такої взаємодії та взаємозв‘язку цих підсистем, система обліково-аналітичного забезпечення набуває нових властивостей, відмінних від властивостей кожної з підсистем.

По-третє, згадана система є складною та динамічною, оскільки характеризується великою кількістю багатоаспектних внутрішніх зв’язків (в тому числі зворотних) між підсистемами та стійкістю до впливу зовнішніх факторів. Саме в таких системах одна й та ж дія може приводити до різних результатів, кожен з яких наступає з певною ймовірністю.

По-четверте, кожна із підсистем обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства функціонує в площині інформаційної, документальної, технологічної та організаційно-функціональної складової цього механізму. На інформаційному рівні здійснюється перетворення первинної (вхідної) інформації на узагальнені дані у відповідності до потреб окремих груп користувачів. На документальному - відбувається фіксація господарських фактів. На технологічному рівні використовуються різні засоби збору, обробки, захисту інформації. На організаційно-функціональному - встановлюється порядок взаємодії окремих суб‘єктів-виконавців, що задіяні у підготовці обліково-аналітичних даних, які використовуються в подальшому для прийняття рішень в системі економічної безпеки підприємства.

Загальновідомо, що практика господарювання раціональна, а відтак створення обліково-аналітичної системи економічної безпеки підприємств повинно бути економічно обґрунтоване. Серед вчених з бухгалтерського обліку дискутується питання про те, що в даний час спостерігається постійне

відставання теоретико-методологічних основ обліку від потреб користувачів-практиків[8].

При розробці обліково-аналітичної системи економічної безпеки підприємства навіть на простих прикладах виникають складності: відповідність між цілями і системами не завжди є однозначною (одна підсистема може бути пов‘язана з декількома цілями, а одній цілі можуть відповідати різні підсистеми) і не завжди очевидно виявити справжні цілі існуючої підсистеми.

Для оптимізації та ефективної побудови системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно враховувати такі принципи:

по-перше, правова регламентація функцій і зв‘язків елементів системи, а саме: нормативні акти регламентують форми звітності, види діяльності, оподаткування, що дозволяє адаптувати різноманітні обліково-аналітичні системи до можливостей та інтересів конкретного суб‘єкта господарювання в площині безпеки з врахуванням інших учасників ринку.

по-друге, економічна доцільність побудови обліково-аналітичної системи певного рівня складності, виражена у співвідношенні корисних кінцевих результатів її функціонування до витрачених ресурсів.

По-третє, дотримання ознак цілісності системи, а саме:

організованості – тобто внутрішньої упорядкованості, узгодженості дій окремих підсистем;

наявності інтегративних властивостей, інституцій і функцій;

саморегуляції – здатності системи до збереження певної структури (збалансований стан), забезпечення можливості діяти (функціонувати);

здатності до задоволення виробничих потреб, за умови наявності обмежених ресурсів та на основі прибутку.

По-четверте, використання зовнішніх запам‘ятовуючих пристроїв, а саме: збереження й нагромадження інформації необхідні для аналізу та

контролю діяльності суб‘єктів господарювання з метою прийняття оптимальних управлінських рішень і власної безпеки.

Для формування конкурентних переваг пріоритетного значення набуває якісна обліково-аналітична система як стратегічний ресурс. Завдяки тісній взаємодії елементів обліково-аналітичної системи підвищується якість економічної інформації та оперативність її формування, забезпечується горизонтальне і вертикальне ефективне управління підприємством.

1.3. Понятійно-категоріальний апарат обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Для обґрунтування теоретичної основи поняття "Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства", з‘ясуємо його суть через розгляд різних підходів до трактування, які в економічній літературі суттєво різняться табл. 1.3.

Таблиця 1.3.

Визначення різними авторами поняття "обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства"

Автор	Зміст поняття "Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства "
Л. Гнилицька	«цілісна інформаційної система стратегічного типу, що об‘єднує методи та технології обліку, аналізу та контролю з метою генерування релевантної та достовірної інформації про внутрішні бізнес-процеси і зовнішнє середовище для оцінювання конкурентних переваг, превентивного управління ризиками та упередження загроз безпечній діяльності та сталому розвитку суб‘єкта суспільного інтересу» [9]
А. Штангрет	«це якісне інформаційне обслуговування суб‘єктів безпеки за допомогою створення динамічної системи збору своєчасних, якісних і актуальних даних у необхідному обсязі в зовнішньому та внутрішньому середовищі, їх узагальнення, систематизації, аналізу та перевірки на достовірність, зберігання й ефективного використання для прийняття відповідних управлінських рішень» [10]
Н. Бондарчук	«система, яка містить в собі такі складові як фінансово-аналітичну, обліково-аналітичну, соціально-аналітичну, екологічно-аналітичну, які пов‘язані між собою та створюють необхідну інформаційну базу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень» [11].
К. Утенкова	«акцентує увагу на розумінні завдань і можливостей фінансового і управлінського обліку у системі інформаційного забезпечення управління економічною безпекою; актуалізує вдосконалення облікової політики як інструменту перетворення інформації про господарські операції в облікові показники згідно із запитом зовнішніх і внутрішніх користувачів; обґрунтовує структуру

	елементів облікової політики, що мають вплив на формування економічної безпеки» [12]
І.Ковова	«являє собою єдність систем обліку та аналізу, об‘єднаних інформаційними потоками для управління економічними процесами при виборі напрямів стійкого розвитку підприємства і варіантів їх фінансування» [13]
А.Рокожиця, А.Сеньковець	«процес збору, опрацювання та аналізу всіх видів інформації, яка ґрунтується на даних оперативного, статистичного та бухгалтерського обліку і використовується для прийняття управлінських рішень щодо функціонування системи економічної безпеки підприємства» [14]

Джерело: сформовано автором [9-14].

Численна кількість публікацій присвячених даній проблематиці, велика кількість точок зору окремих науковців до визначення понятійного апарату та елементів, що його формують, дозволяють виокремити низку невирішених питань теоретичного спрямування, що значно гальмує практичне запровадження обліково-аналітичних технологій у діяльність фахівців з економічної безпеки. Серед них основними є:

* неусталеність категоріально-понятійного апарату щодо визначення змісту системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб‘єктів суспільного інтересу;

* відсутність єдиної думки про складові цієї системи.

Критичний аналіз вищенаведеного поняття дозволяє констатувати неусталеність категорії «обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки суб‘єктів господарювання». Оскільки одні автори асоціюють його з процесом збору, аналізу, постачання інформації, інші- із сукупністю специфічних облікових та аналітичних операцій для здійснення завдань у сфері безпеки, а треті – характеризують обліково-аналітичне забезпечення як єдність систем обліку та аналізу. Слід відзначити, що такий поділ думок науковців не є протилежним, він лише доповнює їх погляди на систему обліково-аналітичного забезпечення.

Не менш дискусійним є питання щодо складових системи обліково-аналітичного забезпечення, адже усі вищезазначені автори вважають, що її складовими є лише операції обліку та аналізу, які здійснюються в режимі реального часу з метою інформаційного задоволення потреб економічної

безпеки. Тому, для обґрунтування теоретичної основи категорії «обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства» та визначення її структурних елементів здійснимо дослідження понятійного апарату та окреслимо перелік найвагоміших завдань в сфері економічної безпеки, що потребують інформаційного забезпечення.

Словосполучення "обліково-аналітичне забезпечення" має дві складові: «обліково-аналітична система» та «забезпечення».

У найбільш широкому розумінні *обліково-аналітична система* – «це інформаційна система, яка базується на бухгалтерській інформації, що включає оперативні дані і використовує для економічного аналізу статистичну, технічну, соціальну та інші види інформації, необхідну для прийняття управлінських рішень на макро- та мікрорівнях» [15, с. 43].

Забезпечення — «*це сукупність заходів і засобів, створення умов, що сприяють нормальному протіканню економічних процесів, реалізації намічених планів, програм, проектів, підтримці стабільного функціонування економічної системи і її об'єктів, запобіганню збоїв, порушень законів, нормативних установок, контрактів; допоміжні засоби, використовувані в автоматизованих системах управління й в інформаційних системах, використані для підтримки функціонування цих систем»* [16].

Слово забезпечення у даному терміні означає виконання, гарантування здійснення процесу постачання якісної обліково-аналітичної інформації системі управління. На нашу думку, в це поняття має включатися комплекс дій з підготовки обліково-аналітичної інформації.

Водночас, обліково-аналітичне забезпечення у поширеному розумінні є поєднанням підсистем управління, що виконують відповідні функції та взаємодіють між собою через інформаційні потоки.

Часто обліково-аналітичне забезпечення співвідносять з логістичними інформаційними системами: визначають його як інтерактивну структуру, яка включає персонал, обладнання, процедури, об‘єднані єдиним інформаційним

потоком, використовуваним логістичним менеджментом для планування, контролю, регулювання та аналізу функціонування й розвитку підприємства.

З позицій обліково-аналітичної термінології можна асоціювати способи підготовки даних зі способами методу бухгалтерського обліку та економічного аналізу, засоби – з технологіями надання обліково-аналітичної інформації, а створення умов з організацією діяльності у сфері обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб‘єктів спільного інтересу.

Наявність великої кількості завдань у сфері економічної безпеки суб‘єктів господарювання доводить той факт, «що асоціація обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства з системою заходів для збереження майна, чи захисту цілісності облікової інформації виглядає достатньо однобокою» [17, с. 57].

«Не менш важливим, ніж захист облікових даних, на нашу думку, є надання інформації про негативні наслідки діяльності підприємства, його схильність до можливого банкрутства, застосовування облікових та аналітичних технологій при ідентифікації корпоративних ризиків, здійснення діагностики стану економічної надійності контрагентів та інформаційне обґрунтування стратегічних цілей підприємства в сфері безпеки. Усе це потребує окрім застосування процедур (або технологій) бухгалтерського обліку та оперативного аналізу ще й контрольних процедур, а також використання технологій стратегічного аналізу» [18, с. 255].

Відтак, спираючись на теоретичні засади щодо формування обліково-аналітичного забезпечення та враховуючи вимоги, які висуваються до нього системою економічної безпеки підприємства, погоджуємося із думкою Л.Гнилицької, що *«Під обліково-аналітичним забезпеченням економічної безпеки підприємства слід розуміти цілісну інформаційну систему, яка поєднує методи технології всіх видів обліку, аналізу й безпеки з метою прийняття управлінських рішень щодо протидії внутрішнім і зовнішнім погрозам безпеки діяльності підприємства*» [9, с.44].

Об’єктами обліково-аналітичного забезпечення управління суб‘єктами господарювання є:

1. *Первинна облікова інформація* формується на основі первинних документів. ***Первинні документи*** – це письмові свідоцтва, що фіксують та підтверджують господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення (наприклад, прибуткові та видаткові касові ордери, накладні на здачу продукції на склад). Від якості оформлення документів значною мірою залежить повнота і достовірність показників обліку і звітності.

2. *Поточна облікова інформація* формується на основі відповідної обробки інформації, яку містять первинні документи, тобто відображення господарських операцій на рахунках бухгалтерського обліку, визначення оборотів і підсумків за кожним із рахунків.

3. *Результативна облікова інформація* формується внаслідок складання звітності, яка завершує поточний облік у системі рахунків і повністю зумовлена його даними.

4. *Результативна економічна інформація* – інформація, отримана внаслідок аналізування облікової інформації, узагальненій у звітності, яка попередньо формується за допомогою всіх інших елементів методу бухгалтерського обліку для одержання аналітичної (економічної) інформації, необхідної для управління і контролю.

Розширення об'єкту обліково-аналітичного забезпечення призвело до зміщення акцентів і у визначенні його предмету. З позицій забезпечення економічної безпеки найбільш корисним вважаємо погляд професора С.Голова на предмет бухгалтерського обліку, який наголосив що « ....в сучасних умовах предметом вивчення бухгалтерського обліку повинні стати ретроспективні та перспективні параметри господарської діяльності підприємства та його зовнішнього середовища, визначені органами, що регулюють бухгалтерський облік чи власником підприємства з урахуванням вимог користувачів» [19, ст. 410].

Із цього визначення витікає розширення традиційного трактування предмета обліково-аналітичного забезпечення в просторі (зовнішнє середовище) та в часі (майбутні дані), що є цілком виправданим, оскільки більшість управлінських рішень в системі економічної безпеки носять упереджувальний характер (спрямовані на майбутнє), а на їх прийняття поряд з внутрішніми впливають і зовнішні фактори. Крім того даний підхід до визначення предмету бухгалтерського обліку базується на положеннях теорії ресурсної взаємозалежності, відповідно до якої у своїй діяльності (зокрема і при створенні облікової інформації) підприємство повинне брати до уваги не лише власні інтереси, але й інтереси зовнішніх контрагентів, коло яких може бути дуже широким.

Предметом обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства є професійне відображення господарських процесів і явищ підприємства та оцінка інституційних впливів на процеси такого відображення і зміни економічної безпеки.

Основні функції управління економічною безпекою можуть виконуватися тільки тоді, коли існує якісне обліково-аналітичне забезпечення. Ці функції визначаються взаємопов'язаними елементами: бухгалтерський облік і звітність, регулювання і контроль, аналіз і планування, що являють собою процес безперервних, взаємопов'язаних дій, які утворюють замкнутий процес управління.

Звідси можна сформулювати основні функції обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства:

1) інформаційна – забезпечення системи безпеки інформацією про діяльність підприємства, внутрішніх і зовнішніх користувачів;

2) облікова – відображення фактів господарської діяльності підприємств;

3) аналітична – здійснення на підставі первинних аналітичних даних економічного аналізу діяльності підприємств;

4) контрольна – здійснення контролю фінансово-господарської діяльності підприємства.

РОЗДІЛ ІІ
АНАЛІЗ ГОСПОДАРЬКОЇ ДІЯЛЬНОТІ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВОЇ РОБОТИ В ПрАТ «СКЛОПРИЛАД»

2.1. Організаційно-економічна характеристика ПрАТ «Склоприлад»

В 1946 році був організований цех "Точскло" на Лохвицькому спирткомбінаті, який з 1 січня 1960 року став функціонувати як самостійне підприємство - Лохвицький приладобудівний завод. На той час виготовлялась різноманітна продукція: спиртоміри, ртутні термометри, хіміко-лабораторний посуд і прилади із скла. В 1971 році завод освоїв виробництво рівнів будівельних, рівнів гнучких водяних і віконних карнизів. В 1995-96 роках пройшов процес приватизації шляхом акціонування і в результаті підприємство перейменовано в відкрите акціонерне товариство "Склоприлад" . В 2004 році система управління якістю ВАТ "Склоприлад" сертифікована по міжнародному стандарту системи менеджменту якості ISO 9001:2000. Сьогодні на підприємстві виготовляється більш як 2000 видів продукції: ареометри, гігрометри психрометричні, термометри технічні і побутові, оправи захисні, мірна і хіміко-лабораторна посудна, прилади і апарати. А також виготовлення нової продукції з використанням ртуті: технічних ТТЖ-М, віброустойчивих СП-В, електроконтактних ТПК, посуду із термостійкого скла: мензурок, колб конічних, стаканів лабораторних і циліндрів на скляній основі, манометри, біметалічні термометри.

На сьогодні організаційна структура підприємства налічує 40 підрозділів. З них: - 7 виробничих підрозділів, - 10 - підрозділив обслуговування виробництва, - 2 - підрозділи організації збуту продукції (на території України та за її межами), - 1 - підрозділ організації постачання матеріалів для виробництва, - 2 - підрозділи перевірки якості, метрології, сертифікації та стандартизації продукції, що випускається, - 13- підрозділи забезпечення керівництва, управління та координації виробництва, розробки та впровадження необхідної технічної документації, планування, здійснення

контролю та проведення аналізу, - 1 - підрозділ соціальної сфери (база відпочинку), - 3 - підрозділи керівництва, - 1 - підрозділи служби охорони.

Таблиця 2.1.

Ідентифікаційні реквізити, місцезнаходження та засоби зв'язку ПрАТ «Склоприлад»

Повне найменування	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО "СКЛОПРИЛАД"
Скорочене найменування	ПРАТ "СКЛОПРИЛАД"
Організаційно-правова форма	ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
Код за ЄДРПОУ	14307481
Територія (область)	Україна, Полтавська область
Поштовий індекс	37240
Населений пункт	м. Заводське
Вулиця, будинок	вулиця Озерна, будинок 18
Міжміський код та телефон	38(053)563-71-00
Факс	38(053)563-71-01
www-адреса	https://steklopribor.com/about-us

Джерело: складено автором за даними youcontrol

Станом на 1.08.2023 року ПрАТ «Склоприлад» є приватним акціонерним товариством із статутним фондом 568 490,00 грн., складає самостійний баланс, має круглу печатку зі своїм найменуванням, поточний рахунок в банківський установі.

Інформацію про діяльність суб'єкта господарювання у розрізі видів економічної діяльності представлено у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Основні види діяльності ПрАТ «Склоприлад»

Код за КВЕД	Вид діяльності
26.51	**Основний** Виробництво інструментів і обладнання для вимірювання, дослідження та навігації
22.29	**Інші** Виробництво інших виробів із пластмас
23.19	Виробництво й оброблення інших скляних виробів, у тому числі технічних
25.61	Оброблення металів та нанесення покриття на метали
25.62	Механічне оброблення металевих виробів
25.99	Виробництво інших готових металевих виробів, н.в.і.у.

Продовження таблиці 2.2.

46.90	Неспеціалізована оптова торгівля
47.78	Роздрібна торгівля іншими невживаними товарами в спеціалізованих магазинах
49.41	Вантажний автомобільний транспорт
71.12	Діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах
33.12	Ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення
33.14	Ремонт і технічне обслуговування електричного устаткування
36.00	Забір, очищення та постачання води

Джерело: складено автором за даними youcontrol

Дані таблиці 2.3. дають підстави стверджувати, що відбувається посилення господарського потенціалу, на що вказує збільшення суми активів на 10,06%, що в абсолютному виразі становить 15607 тис.грн.

В той час, коли у підприємства скорочується обсяг необоротних активів на -12,27% або на 2095 тис.грн, ми можемо спостерігати подібну величину з точки зору збільшення оборотних активів на 12,82%, проте в грошовому еквіваленті дана величина становить 17702 тис.грн.

Таблиця 2.3.

Горизонтальний аналіз активів ПрАТ «Склоприлад» у 2021-2022 рр., тис. грн.

Показник	**2021**	**2022**	**Абс. приріст, +,-**	**Відн. приріст, %**
Основні засоби	16587	14800	-1787	-10,77
Інші фінансові інвестиції	14	14	0	0,00
Нематеріальні активи	473	165	-308	-65,12
НЕОБОРОТНІ АКТИВИ	**17074**	**14979**	**-2095**	**-12,27**
Запаси	38636	54981	16345	42,31
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	40673	39299	-1374	-3,38
Дебіторська заборгованість за розрахунками	20610	19265	-1345	-6,53
Інша поточна дебіторська заборгованість	34047	33909	-138	-0,41

Продовження таблиці 2.3.

Гроші та їх еквіваленти	1083	3526	2443	225,58
Витрати майбутніх періодів	1	18	17	1700,00
Інші оборотні активи	3053	4807	1754	57,45
ОБОРОТНІ АКТИВИ	**138103**	**155805**	**17702**	**12,82**
АКТИВИ	**155177**	**170784**	**15607**	**10,06**

Джерело: складено автором за даними youcontrol

Отже, ми можемо констатувати, що зміна суми балансу зумовлена в першу чергу збільшенням оборотних активів оборотних активів (12,82%).

Таблиця 2.4.

Горизонтальний пасивів активів ПрАТ «Склоприлад»

у 2021-2022 рр., тис. грн.

Показник	2021	2022	Абс. приріст, +,-	Відн. приріст, %
Зареєстрований (пайовий капітал)	569	569	0	0,00
Додатковий капітал	2929	2929	0	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	67897	62538	-5359	-7,89
ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ	71395	66036	-5359	-7,51
Довгострокові забезпечення	1199	0	-1199	-100,00
ДОВГОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	**1199**	**0**	**-1199**	**-100,00**
Поточна кредиторська заборгованість за:				
довгостроковими зобов'язаннями	29000	27000	-2000	-6,90
товари, роботи, послуги	22712	38878	16166	71,18
розрахунками з бюджетом	628	246	-382	-60,83
розрахунками зі страхування	596	283	-313	-52,52
розрахунками з оплати праці	2499	1015	-1484	-59,38
Інші поточні зобов'язання	97	14	-83	-85,57
КОРОТКОСТРОКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	**82583**	**104748**	**22165**	**26,84**
БАЛАНС	**155177**	**170784**	**15607**	**10,06**

Джерело: складено автором за даними youcontrol

Скорочується сума наявних джерел фінансування для залучення активів, що зумовлено зменшенням суми нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) на 5359 тис. грн. або ж на 7,89% та до повної

відсутності довгострокових зобов'язань у 2022 році проти 2021 року. Зменшення величини власного капіталу на 7,51%дає підстави стверджувати, що спостерігається зниження рівня добробуту власників.

Протягом аналізованого періоду підприємство перебувало у двадцятці передових компаній на ринку України. Відповідно до поставленої в дипломі мети нам необхідно більш детально дослідити місце суб'єкта господарювання на ринку України використавши аналітичні дані аналітичної платформи YouControl та привести до одного знаменника данні про індикатори, які характеризують ринковий скоринг ПрАТ «Склоприлад» за 2018 – 2022 роки.

Для визначення узагальнюючого показника в розрахунок береться місце підприємства у секторі, ринку та субринку, паралельно визначаючи відповідну частку даних сегментів в динаміці.

Таблиця 2.5.

Показники ринкового скорингу ПрАТ «Склоприлад» за 2018 – 2022 роки

Фінансовий індикатор	2018	2019	2020	2021	2022
Індекс MarketScore	A/3.7	A/3.4	A/3.4	A/3.8	B/3.0
Частка у секторі	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,00%
Частка ринку	1,16%	0,98%	0,96%	2,34%	0,76%
Частка на субринку	1,16%	0,99%	0,96%	2,35%	0,76%
Місце компанії в секторі	1729	1999	2083	1271	2763
Місце компанії на ринку	17	18	18	9	26
Місце компанії на субринку	17	18	18	9	26
Абсолютний приріст виручки за рік, млн грн	32,9	-14,5	-7,5	59,0	97,1
Відносний приріст виручки за рік, %	36,8%	-11,9%	-7,0%	58,9%	-61,0%
Абсолютний середньорічний приріст виручки за 3 роки, млн грн	14,8	10,7	3,6	12,3	-15,2
Сукупний середньорічний темп зростання виручки за 3 роки, %	16,2%	12,6%	3,9%	9,2%	-16,8%

Джерело: складено автором за даними youcontrol

Дані таблиці 2.5. свідчать про те, що з 2018 по 2021 роки величина індексу MarketScore перебувала майже в одному діапазоні, і становила відповідно A/3.7 у 2018 році та A/3.8 у 201 році, проте вже у 2022 році даний індикатор знизився до рівня B/3.0 що безперечно дає підстави стверджувати про значне погіршення значення місця суб'єкта господарювання на ринку України.

Це в свою чергу пояснюється тим, що за попередні п'ять років компанія не змогла покращити своє становище в секторі і як наслідок втратила 1034 сходинок рейтингу, з'їхавши з 1729 місця в 2018 році на 2763 місце у 2022 році. Крім того, слід відмітити, що у 2021 році компанія займала дев'яту сходинку рейтингу на субринку, але вже на прикінці досліджуваного періоду, а саме у 2022 році відкатилося на 26-ту сходинку рейтингу. Дана ситуація безумовно є негативною, оскільки саме через це підприємство не спромоглося втримати часку яку займає на субринку і продемонструвало втрату і без того невеликої частки з субринку 1.16% у 2018 році до 0,76% у 2022 році. Це в свою сприяло зменшенню значень абсолютного середньорічного приросту виручки за рік з 36,8 млн. грн у 2018 році до від'ємних 7,5 млн.грн у 2020 році. Це с свою чергу призвело до зменшення величини сукупного середньорічного темпу зростання виручки за рік до -61,0% у 2022 році.

2.2. Фінансовий аналіз діяльності ПрАТ «Склоприлад» як критерій забезпечення економічної безпеки

Перш за все проведемо аналіз рівня ліквідності та платоспроможності ПрАТ «Склоприлад» за 2018 – 2022 роки. При проведенні обчислень застосуємо методику представлену компанією яка є лідером на ринку аналітичної інформації, а саме корпорації You Control, що в свою чергу дасть нам змогу обчислити величину індикатора Fin Score. Цей зведений індикатор може розглядатися як скоринговий індекс фінансової стійкості підприємства та надає можливість здійснення аналізу повного спектра фінансової активності

компанії, а саме зрозуміти положення суб'єкта господарювання відносно рівня ліквідності, платоспроможності, рентабельності та ділової активності.

Базуючись на даних представлених у таб.2.6 ми можемо стверджувати, що за досліджуваний період ПрАТ «Склоприлад» значно погіршило свої своє становище у плані ліквідності. Це доводить той факт, що майже всі основні показники, які характеризують рівень ліквідності підприємства значно зменшилися у період 2018-2022 років.

Таблиця 2.6.

Динаміка рівня ліквідності ПрАТ «Склоприлад» за 2018-2022 роки

Фінансовий індикатор	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Індекс FinScore	B/2,9	B/2,5	B/2,8	C/2,4	D/1,7
Ліквідність					
Поточна ліквідність	2055,8%	244,6%	194,2%	167,2%	148,7%
Абсолютна ліквідність	51,6%	5,0%	6,5%	1,3%	3,4%
Коефіцієнт «кислотний тест»	1121,4%	169,8%	143,9%	120,5%	96,2%
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1119,2%	169,1%	140,4%	116,8%	91,6%
Відношення грошових коштів до активів	1,4%	1,9%	3,1%	0,7%	2,1%
Проміжний коефіцієнт покриття	1119,2%	169,1%	140,4%	116,8%	88,7%

Джерело: складено автором за даними you control

Так, якщо у 2018 році рівень поточної ліквідності перебував на позначці 2055,8% при референтному рівні більше 100%, то вже у 2022 році даний індикатор хоча і не зменшився нижче рекомендованого рівня, але зменшився на 1907,1% і перебував на позначці 148,7%. Аналізуючи данні таблиці, ми можемо поставити під сумнів здатність компанії погашати поточні зобов'язання лише за рахунок грошових коштів та їх еквівалентів, оскільки значення коефіцієнта абсолютної ліквідності постійно знижується. Протягом останніх чотирьох років, воно навіть трохи не наблизилося до референтного значення, який має перебувати на рівні більше 20%. Подібну динаміку до спадання показують також індикатори, які характеризують здатність підприємства покривати короткострокові зобов'язання найбільш ліквідними активами (коефіцієнт швидкої ліквідності) та проміжний коефіцієнт покриття, які за досліджуваний період знизилися більше ніж у

12,22 рази з 1119,2% у 2018 році до 91,6 % у 2022 році. Також необхідно відзначити, ПрАТ «Склоприлад» має ненабагато кращі показники поточної ліквідності у порівнянні з середніми значеннями по галузі (рис.2.1.).

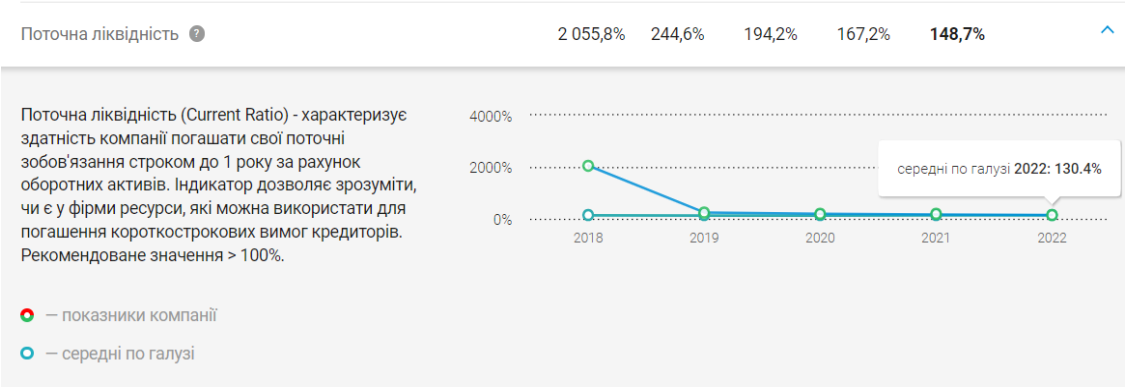

Рис.2.1. Динаміка зміни поточної ліквідності ПрАТ «Склоприлад» та середньогалузевої величини за 2018-2022 роки

З проведеного аналізу (рис.2.1.), ми можемо бачити, що у 2018 році середньогалузева величина постійної ліквідності перебувала на рівні 130,9% то цей же індикатор у ПрАТ «Склоприлад» знаходився на позначці 2055,8%, а вже у 2022 році значення поточної ліквідності перебувало майже на одному рівні, а саме 148,7% у ПрАТ «Склоприлад» та 130,4% в середньому по галузі.

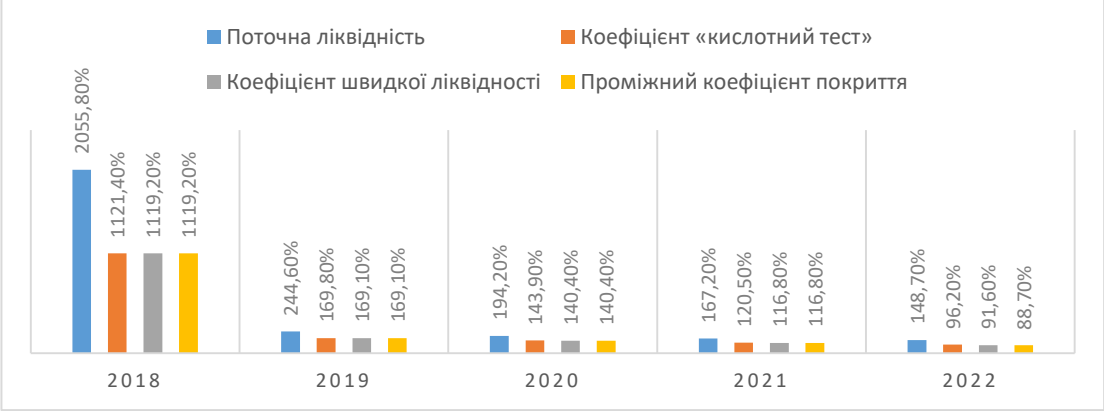

Рис.2.2. Динаміка зміни основних показників ліквідності ПрАТ «Склоприлад» за 2018-2022 роки

Отже, на протязі 2018-2022 року спостерігається зниження усіх значимих коефіцієнтів, що характеризують ліквідність ПрАТ «Склоприлад», що не може бути розцінене нами як позитивне явище.

Ще одним етапам аналізу фінансових індикаторів є детальний аналіз

показників які дають можливість зробити висновки, щодо платоспроможності ПрАТ «Склоприлад».

Таблиця 2.7.

Динаміка рівня платоспроможності ПрАТ «Склоприлад» за 2018-2022 роки

Фінансовий індикатор	2018	2019	2020	2021	2022
Індекс FinScore	B/2,9	B/2,5	B/2,8	C /2,4	D/1,7
Платоспроможність					
Коефіцієнт автономії	61,1%	58,2%	49,0%	46,0%	38,7%
Відношення чистого боргу до EBITDA	5,1	12,7	7,1	8,8	-31,2
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	140,7%	769,5%	617,4%	418,2%	440,9%

Джерело: складено автором за даними you control

Дослідивши стан платоспроможності ПрАТ «Склоприлад» за останні п’ять років, ми не можемо спостерігати позитивні зрушення, оскільки відбулося зменшеня в частині частки власного капіталу компанії у величині коштів, інвестованих у її діяльність, а саме з 61,1% у 2018 році до 38,7% у 2022 році. Дана ситуація, дає нам змогу стверджувати, що ПрАТ «Склоприлад» на жаль не стає більш фінансово незалежною від кредиторів, оскільки це значення не перевищує референтного рівня, який має бути на рівні >=50% для підприємств сектору нефінансових корпорацій, куди відноситься базовий суб’єкт господарювання. При чому, це відбувається на фоні тісної відповідності показників по підприємству та середньогалузевим рівнем за останні три роки.

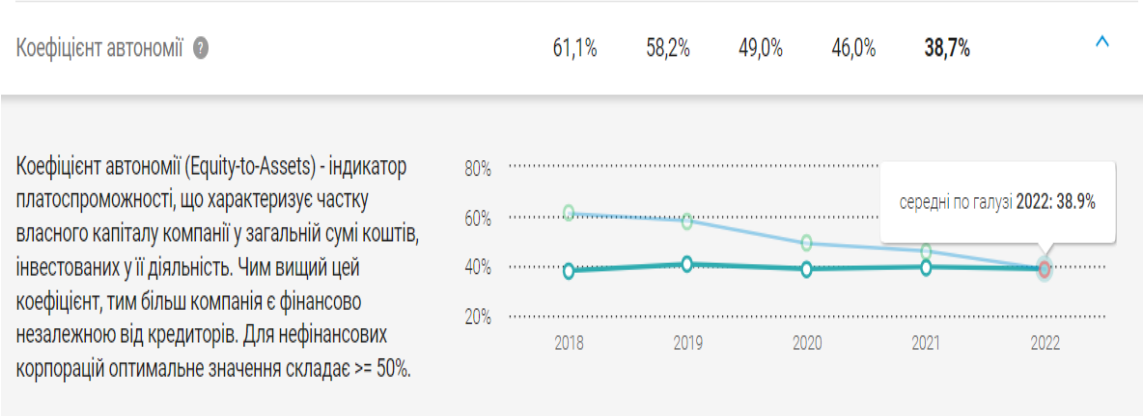

Рис.2.3. Динаміка зміни коефіцієнта автономії ПрАТ «Склоприлад» та середньогалузевої величини за 2018-2022 роки

Невтішну динаміку ми також спостерігаємо при аналізі коефіцієнта платоспроможності, який демонструє у скільки разів чистий борг перевищує величину прибутку до вирахування витрат за відсотками, сплати податків та амортизаційних відрахувань. Іншими словами, характеризує розмір наявного боргового навантаження та його відповідності наявним доходам отриманим в процесі здійснення господарської діяльності. А саме, відношення чистого боргу до EBITDA зменшилося з 5,1 у 2018 році до -31,2 у 2022 що зовсім не відповідає межам референтного рівня (від 3 до 5).

Рис.2.4. Динаміка зміни основних показників платоспроможності ПрАТ «Склоприлад» за 2018-2022 роки

Слідкуючим кроком, за допомогою якого, ми можемо системно аналізувати здатність компанії своєчасно та у повному обсязі розраховуватися за своїми довгостроковими зобов'язаннями є вивчення показників прибутковості, оскільки навряд чи підприємство зможе бути платоспроможним без досягнення позитивних результатів у цій частині. При аналізі ми маємо розрахувати вісім коефіцієнтів, які з одного боку всебічно описують скільки прибутку приносить той чи інший вид економічного активу, а з іншого відображає відношення різних видів прибутку до різних видів собівартості. Фінальні розрахунки коефіцієнтів за увесь період

дослідження надані в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8.

Динаміка рівня прибутковості ПрАТ «Склоприлад» за 2018-2022 роки

Фінансовий індикатор	2018	2019	2020	2021	2022
Індекс FinScore	B/2,9	B/2,5	B/2,8	C /2,4	D/1,7
Прибутковість					
ROA - Рентабельність активів	3,6%	0,6%	4,1%	3,6%	-3,1%
Рентабельність власного капіталу	6,3%	1,1%	9,2%	8,6%	-7,5%
RCA - Рентабельність оборотних активів	6,4%	0,7%	4,5%	4,1%	-3,4%
NPM - Чиста маржа	2,9%	0,6%	5,5%	3,5%	-8,6%
ROTA - Рентабельність загальних активів	6,1%	1,8%	5,8%	4,8%	-3,1%
Валова рентабельність собівартості	34,7%	28,9%	34,6%	29,1%	-19,6%
Рентабельність операційних витрат	116,2%	105,8%	125,1%	123,5%	64,8%
Чиста рентабельність витрат	5,0%	1,8%	8,1%	4,9%	-7,9%

Джерело: складено автором за даними you control

Аналіз даних таблиці 2.8. доречно проводити у двох напрямами: перший – динаміка зміни показників рентабельності використання активів, та другий - в контексті відношення прибутку до собівартості.

Дані таблиці 2.8. дають змогу стверджувати, що ПрАТ «Склоприлад» протягом досліджуваного періоду не змогло поліпшити свої позиції з точки зору прибутковості. Хоча ми можемо спостерігати незначне (на рівні 2,3%) збільшення рентабельності власного капіталу до рівня 8,6% у 2021 році, поряд з цим ми бачимо суттєве зниження валової рентабельності собівартості з 34,7% у 2018 році до від'ємних 19,6% у 2022 році. Подібна ситуація спостерігається по усіх основних індикаторах, так при аналізі операційних витрат.

Економічна політика побудована в компанії не дозволила їй поліпшити відношення чистого прибутку до загальної виручки компанії. Так у 2022 році чиста маржа перебувала на позначці -8,6% при тому що середнє значення цього показника по галузі у 2022 році перебувало на рівні 1,0%.

2.3. Зміст обліково-аналітичної діяльності підприємства в контексті дотримання економічної безпеки

Серед численних проблем, які постають перед керівниками українських підприємств одне із центральних місць займає брак висококваліфікованих фахівців у сфері інформаційного забезпечення економічної безпеки, які б мали креативне мислення й гарне розуміли процеси, які відбуваються в сучасній економіці в умовах суцільної глобальної конкуренції, перманентних небезпек, загроз і ризиків.

В умовах сьогодення безпека підприємств пролягає, насамперед у площині фінансово-економічних відносин і інтересів і вимагає від фахівців базових знань по економіці, фінансах, праві. Знання по оперативно-розшуковій діяльності є додатковими й не відіграють головну роль у забезпеченні безпеки підприємств. Тобто фахівець із економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності повинен мати спеціальну фінансово-економічну і юридичну освіту в цій області, що буде вимагати від ветеранів правоохоронних органів і спецслужб проходження перепідготовки й підвищення їх кваліфікації.

Рішенням проблеми підготовки фахівців з економічної безпеки підприємств України опікувалося багато вітчизняних учених, які розглядали питання, пов'язані з навчанням таких фахівців у загальному контексті підготовки кадрів для національної безпеки. Окремі дослідження українських науковців, серед яких В. Крутов, І. Білоусова, П. Стрибунів, В. Франчук, А. Кіріченко, А. Власюк, присвячені проблемам підготовки фахівців з економічної безпеки суб'єктів господарювання у вітчизняних вищих навчальних закладах, були покладені в основу розробки галузевого стандарту вищої освіти підготовки магістрів за фахом 8.000015 «Управління фінансово-економічною безпекою» із присвоєнням кваліфікації «Професіонал з

фінансово-економічної безпеки».

Незважаючи на значні наробітки в освітній сфері, невирішеним залишається питання щодо формування напрямків підготовки фахівців, які займалися б питаннями організації й здійснення обліково-аналітичного процесу в забезпеченні економічної безпеки суб'єктів господарювання. Організація обліково-аналітичного процесу в системі забезпечення економічної безпеки – це специфічний вид професійної діяльності фахівців з безпеки, який безпосередньо впливає на її забезпечення й характеризується суб'єктами діяльності, формами й принципами її реалізації (рис. 2.5.).

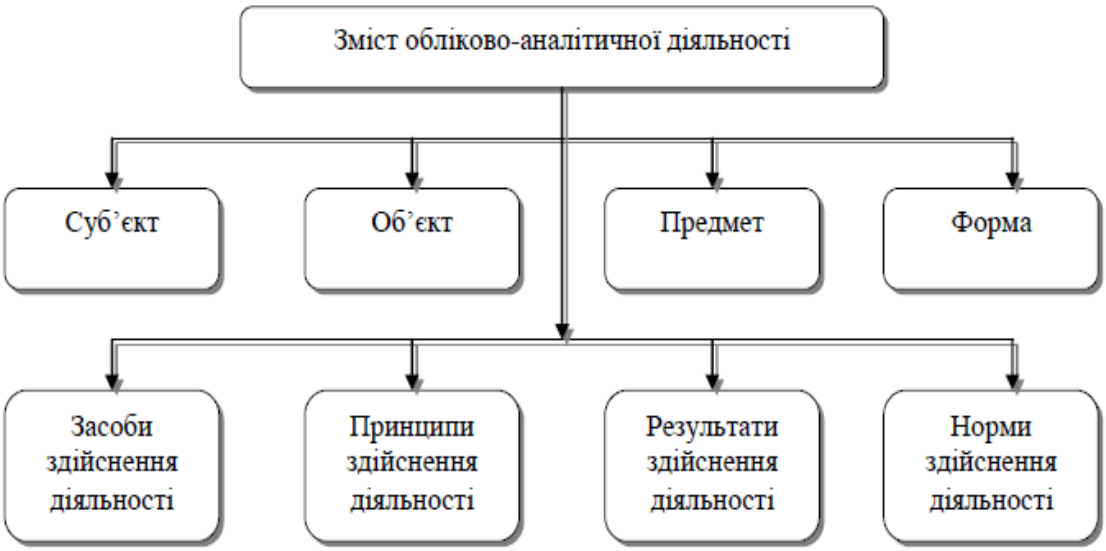

Рис. 2.5 Структурно-логічна схема змісту обліково-аналітичної діяльності в системі забезпечення економічної безпеки підприємства

Головною метою здійснення обліково-аналітичної діяльності в системі економічної безпеки є максимально повне забезпечення своєчасною й достовірною інформацією керівників підприємства для прийняття ними управлінських рішень щодо недопущення (попередження) впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на фінансовий стан підприємства.

Відповідно до вимог, які висуваються до фахівців з економічної безпеки, зазначених у Класифікаторі професій ДК 003:2010, здійснювати обліково-аналітичну діяльність повинен аналітик з питань фінансово-економічної безпеки (код професії 2414.2), який зобов'язано володіти

знаннями по фінансовому й управлінському обліку, фінансовому менеджменту, аналізі й безпеки.

Представники цієї професії повинні вирішувати такі завдання:

– уміло застосовувати облікові й аналітичні технології при забезпеченні фінансово-економічної безпеки;

– здійснювати максимально повне й достовірне інформаційне забезпечення системи економічної безпеки підприємства;

– забезпечувати захист отриманої інформації, яка відноситься до комерційної таємниці підприємства;

– вчасно діагностувати зовнішні й внутрішні загрози та ризики безпечному функціонуванню підприємства;

– розробляти механізми оцінки рівня впливу реальних і потенційних загроз на стан фінансово-економічної безпеки підприємства;

– здійснювати діагностування господарсько-фінансового стану підприємства для попередження його нездатності (банкрутства);

– розробляти методики оцінки стану й рівня економічної безпеки власного підприємства, які б найбільше повно враховували специфіку його діяльності й давали найбільш коректні результати;

– установлювати найбільше економічно обґрунтовані індикатори економічної безпеки;

– впроваджувати внутрішні механізми перевірки вірогідності фінансової інформації, отриманої як із зовнішніх, так і внутрішніх джерел;

– готовити інформацію для прийняття управлінських рішень щодо доцільності діяльності підприємства з урахуванням виявлених загроз і небезпек;

– здійснювати оцінку стану безпеки й фінансової надійності потенційних партнерів і конкурентів підприємства;

– брати участь у розробці облікової політики з урахуванням вимог економічної безпеки;

– сприяти мінімізації ризиків при підготовці облікової інформації;

– сприяти гармонізації інтересів підприємства в цілому як юридичної особи й окремих співробітників як фізичних осіб з метою мінімізації внутрішніх загроз;

– здійснювати загальний контроль над діяльністю структурних підрозділів підприємства щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки;

– надавати рекомендації щодо розробки антикризових заходів і забезпечення безпеки підприємства;

– брати участь у розробці заходів щодо недопущення (мінімізації) впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на діяльність підприємства.

При цьому фахівці при здійсненні обліково-аналітичної діяльності в області безпеки повинні знати:

– законодавчі й нормативно-правові акти, постанови, розпорядження, накази, національні й міжнародні стандарти з питань організації економічної безпеки підприємства й ведення бухгалтерського обліку;

– механізми управління системою забезпечення економічної безпеки;

– порядок здійснення оцінки рівня й стану економічної безпеки;

– передовий вітчизняний і закордонний досвід в області забезпечення економічної безпеки.

Крім того, вони повинні взаємодіяти з іншими фахівцями, які забезпечують безпека на підприємстві. До цих фахівців, у першу чергу, потрібно віднести: професіоналів і фахівців з фінансово-економічної безпеки, менеджерів, професіоналів і фахівців з інформаційної безпеки, фахівців з організації майнової й особистої безпеки, приватних детективів і т.п.

Залежно від організаційної структури підприємства, суб'єктами обліково-аналітичної діяльності при забезпеченні його економічної безпеки крім аналітиків з питань фінансово-економічної безпеки можуть бути керівники й представники підрозділів, де формується обліково-аналітична інформація, яка може використовуватися для рішення завдань, пов'язаних з функціонуванням системи економічної безпеки.

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що аналітик з питань фінансово-економічної безпеки є ключовою фігурою здійснення обліково-аналітичної діяльності по забезпеченню функціонування системи економічної безпеки як виробничих підприємств, так і підприємств інших видів економічної діяльності.

Об'єктом діяльності аналітика з питань фінансово-економічної безпеки є визначення оцінки ефективності функціонування системи економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності з використанням методів фінансового аналізу, бухгалтерського обліку, а також спеціальних методів забезпечення безпеки.

Предметом його діяльності є визначення індикаторів і критеріїв оцінки рівня й стану економічної безпеки підприємства, визначення фінансової надійності окремих його партнерів, розробка важелів гармонізації економічних і соціальних відносин із зовнішніми й внутрішніми суб'єктами діяльності з метою недопущення виникнення загроз, які впливають на економічну безпеку підприємства.

Формами здійснення обліково-аналітичної діяльності є організаційно-правові форми, які дозволяють реалізовувати завдання обліково-аналітичного забезпечення в системі економічної безпеки підприємства. Керівник підприємства самостійно встановлює в якій формі буде здійснюватися обліково-аналітична діяльність при забезпеченні функціонування системи економічної безпеки. Для цього створюються організаційні структури, визначаються права й обов'язку осіб які безпосередньо здійснюють обліково-аналітичне забезпечення (або сприяють його здійсненню), розробляються механізми одержання необхідної для здійснення цього забезпечення інформації.

В основу здійснення обліково-аналітичної діяльності покладені принципи організації бухгалтерського обліку, фінансового аналізу й економічної безпеки, які не суперечать один іншому й утворюють систему принципів по забезпеченню економічної безпеки підприємства (табл. 2.9).

З метою забезпечення економічної безпеки підприємства запропоновано розширити перелік існуючих принципів організації бухгалтерського обліку й фінансового аналізу за рахунок наступних елементів: безпеки й контролю бухгалтерських і аналітичних даних, комплексності. Застосування даних принципів значною мірою буде сприяти впровадженню комплексної системи заходів організації бухгалтерського обліку й фінансового аналізу, метою якої буде посилення функції збереження власності й забезпечення безперервності діяльності підприємства.

Таблиця 2.9

Принципи організації бухгалтерського обліку й фінансового аналізу з метою забезпечення економічної безпеки підприємства

Принцип організації обліку та аналізу	Суть принципу організації обліку та аналізу	Принцип забезпечення економічної безпеки
Випереджального відображення	Передбачає попереднє прогнозування найбільш можливого стану досліджуваних об'єктів, які роблять істотний вплив на фінансовий стан підприємства	Пріоритет заходів попередження
Цілісності	Передбачає розгляд системи облікових і аналітичних даних як цілісного інформаційного організму для забезпечення стабільного функціонування підприємства	Системності
Всебічності	Передбачає облік усіх внутрішніх зв'язків і відносин у системах обліку й аналізу, а також усіх факторів, які впливають на їхнє функціонування	
Безперервності	Передбачає послідовну побудову обліково-аналітичного процесу для вирішення конкретних завдань	Безперервності
Прямотоковості	Передбачає раціональну організацію інформаційних потоків між учасниками обліково-аналітичного процесу	Координації й взаємодії
Субординації	Передбачає ієрархічну побудову елементів і відносин за заздалегідь чітко встановленими відносинами	Підконтрольності
Компетентності	Передбачає професіоналізм у вирішенні питань по обліково-аналітичному забезпеченню	Компетентності
Комплексності	Використання всіх наявних засобів у забезпеченні обліково-аналітичною інформацією, необхідної для стабільного	Комплексності

	функціонування й розвитку підприємства	
Безпеки й контролю бухгалтерських і аналітичних даних	Передбачає розмежування інформації зі сфер доступу з метою запобігання загрозам при існуванні заходів закритого характеру, відомих обмеженій кількості фахівців	Об'єднання відкритості із закритістю

Джерело: складено автором за [6]

Проведені протягом 2011-2018 рр. дослідження стану обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, які є членами корпоративної безпеки УСПП, дозволили визначити основні результати здійснення обліково-аналітичної діяльності фахівцями з економічної безпеки (рис. 2.6).

Рис. 2.6 Основні результати діяльності фахівця з обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності

Норми здійснення обліково-аналітичної діяльності містять у собі різноманітні вимоги до фахівців, які здійснюють цю діяльність: від санітарно-гігієнічних до морально-етичних. Ці норми можуть бути прописані (викладені) у кваліфікаційних характеристиках, кодексі діяльності аналітика з питань фінансово-економічної безпеки або посадових інструкціях або інструкціях із взаємодії між підрозділами при здійсненні обліково-

аналітичного забезпечення.

РОЗДІЛ ІІІ
ДІАГНОСТИКА, ЯК ІНСТРУМЕНТ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Методологія обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Бухгалтерський облік як невід‘ємна частина економічної безпеки підприємства ґрунтується на наукових основах – діалектичному методі й економічній теорії. Науковий зміст методу бухгалтерського обліку визначається підходом до явищ господарської діяльності підприємств, розгляду всіх засобів і процесів у безперервному їх русі і розвитку, єдності, взаємозв‘язку і взаємозумовленості. Разом з тим, бухгалтерський облік має свої, *властиві тільки йому способи дослідження,* що зумовлені особливостями його предмета, тобто об‘єктів, що відображаються і контролюються, а також завдань і вимог, що ставляться до обліку.

Враховуючи те, що облік є діяльністю з послідовним процесом переробки даних в інформацію, використовуються різні методи в залежності від етапів формування інформаційних потоків (рис. 3.1.):

1 етап - систематичне хронологічне і постійне в часі спостереження за об'єктами обліку - через документування та інвентаризацію;

2 етап - вимірювання величини господарських засобів та джерел їх формування, господарських процесів та їх результатів - через оцінку і калькулювання в єдиний грошовий вимірник;

3 етап - реєстрація та класифікація даних про зміни об'єктів обліку з метою їх систематизації за видами через подвійне їх відображення на рахунках бухгалтерського обліку;

4 етап - узагальнення інформації з метою складання бухгалтерського балансу і звітності.

Методичні способи і прийоми, що використовуються для відображення об'єктів обліку на всіх етапах облікового процесу, становлять систему

взаємопов'язаних елементів методу бухгалтерського обліку.

Рис. 3.1. Система елементів методу бухгалтерського обліку у взаємозв'язку з етапами облікового процесу

Варто зауважити, що необхідність інформації та її роль у забезпеченні економічної безпеки підприємства зумовлюються тим, наскільки вона об‘єктивно відповідає потребам управлінської діяльності. Тому вважаємо, що при формуванні інформації повинен забезпечуватись такий методологічний принцип: максимум інформації при мінімумі кількості форм внутрішньої звітності. Нова концепція методологічного підходу має бути гнучкішою, інформація якої з чітко заданими параметрами відповідатиме поставленій меті системи управління, що дасть можливість відображати об‘єктивні результати діяльності суб‘єктів господарювання.

Рис. 3.2. Класифікація методів дослідження обліково-аналітичної інформації

Методологія обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства - це сукупність методів обліку, аналізу, контролю, планування, прогнозування та організації економічної безпеки та поточної господарської діяльності підприємства. Їх поєднання повинно формувати таку інформаційну систему, яка враховує і відображає всі економічні процеси, соціальні особливості підприємства.

Методи дослідження обліково-аналітичної інформації можна розділити на такі групи (рис.3.2.):

1) ***Прийоми дослідження окремого документа.*** До цієї групи процедур належать:

а) перевірка документа за формою (мають бути наявні всі обов'язкові реквізити);

б) арифметична перевірка (встановлюється правильність підсумкових показників, нарахованих як за горизонтальними, так і за вертикальними графами);

в) нормативно-правова перевірка (перевірка здійснених операцій на відповідність чинному законодавству і нормативно-правовим актам).

2) ***Прийоми дослідження кількох документів, які відображають одну й ту саму або взаємозв'язані операції..*** До цієї групи процедур належать:

а) зустрічна перевірка (мета такого зіставлення - встановити тотожність даних, які містяться в усіх примірниках відповідного документа).

Зустрічна перевірка документів полягає в порівнянні документів, пов'язаних між собою однією операцією, а також окремих примірників одного й того самого документа, які перебувають у різних організаціях. Різновидом прийому зіставлення документів є також порівняння даних аналітичного обліку з даними синтетичного обліку з метою встановлення можливих розбіжностей між ними;

Взаємний контроль (зіставляються різні документи і облікові дані, в яких прямо чи опосередковано відображається операція, що перевіряється.

Зіставлятися можуть дані фінансового, управлінського й оперативного обліку).

Зіставлення документів - прийом взаємного їх контролю - використовується в разі перевірки двох або кількох документів, пов'язаних єдністю операцій. Наприклад, видаткові документи на відпущення товарів можуть бути порівняні з дорожніми листками або іншими транспортними документами, що свідчать про перевезення цих товарів; відомість на видачу зарплати - з нарядами, де вказано характер і обсяг виконаної роботи; грошові суми, оприбутковані за касовими звітами - з випискаами банку та відомостями про рух товарно-матеріальних цінностей і тари тощо.

3) Прийоми перевірки відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку. До них, зокрема, належить поновлення кількісно-сумарного обліку, яке полягає в тому, що на підставі первинних документів повністю встановлюється кількісний облік. Це дає можливість оцінити законність і обґрунтованість господарських операцій за даними кореспонденції рахунків бухгалтерського обліку.

Виходячи із стратегії розвитку підприємства, на практиці ,поряд із зазначеними методами, можуть використовуватися й інші.

Методичні прийоми і способи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства можна поділити на дві групи: загальнонаукові і часткові наукові методи дослідження.

Загальнонаукові методи є сукупністю принципів і категорій матеріалістичної діалектики та загальнонаукової теорії пізнання. Вони базуються на використанні таких прийомів, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, абстрагування і конкретизація, аналогія і моделювання, системний і функціонально-вартісний аналіз (Рис.3.3.).

Методи обліково-аналітичного забезпечення повинні бути об‘єднані в одну систему, орієнтовану на досягнення результату – вдосконалення економічної безпеки, підвищення якості управління підприємством.

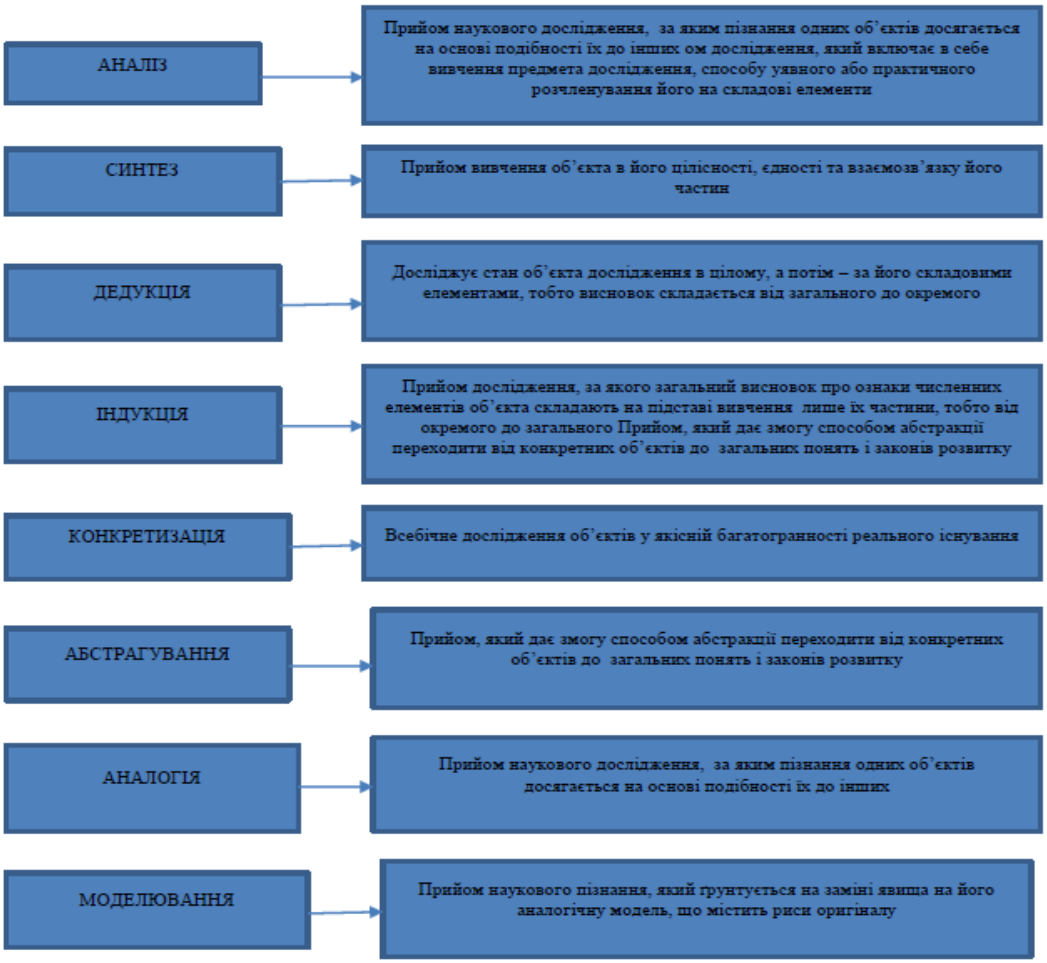

Рис. 3.3. Класифікація загальнонаукових методів дослідження обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Методичні прийоми обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства взаємопов'язані, доповнюють один одного і в сукупності відповідно до цілей складають єдину методологічну основу конкретного підприємства.

3.2. Удосконалення сфери діагностики економічної безпеки підприємства

Для успішного вирішення економічних проблем підприємств у площині безпеки постає потреба розвитку методичного інструментарію діагностування обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, що має певні обґрунтування:

- досі немає єдиних узгоджених методичних специфічних процедур оцінки стану обліково-аналітичного забезпечення;

- необхідність здобуття обґрунтованих теоретичних та практичних знань для вирішення виробничих задач, які змінюються відповідно до появи загроз та ризиків, стратегії менеджменту на підприємстві;

- забезпечення оптимізації використання інформаційних, матеріальних, трудових, фінансових ресурсів;

- необхідність мінімізації усіх видів ризиків;

- визначення оцінки ефективності господарської діяльності підприємства в цілому і за структурними підрозділами;

- виявлення конкретних заходів корегування організації цього процесу.

Саме тому на сьогодні особливої актуальності набуває дослідження ефективної методики оцінки рівня обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, яка спроможна нівелювати, вчасно зменшувати та передбачати руйнівні наслідки проявів внутрішніх та зовнішніх загроз економічної діяльності підприємства, витоку конфіденційної інформації, неповернення дебіторської заборгованості, шахрайства тощо.

Методичні процедури оцінювання стану обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства проводять в аспекті ефективного прийняття управлінських рішень та поділяють на такі:

– моніторингові, призначені для тривалого аналітичного спостереження за розвитком ситуації з метою забезпечення можливості прийняття управлінських рішень, зміцнення безпеки, що носять упереджувальний характер;

– ініційовані, проведені для уточнення виявлених проблемних ситуацій при проведенні моніторингових досліджень; Ініційовані аналітичні дослідження проводяться коли не було запланованих доручень керівництва або в результаті виявлення при проведенні моніторингових досліджень нових проблемних ситуацій. Вирізняються ініційовані дослідження істотним

впливом чинників невизначеності цілей і суб‘єктивності критеріїв оцінки рішень, які приймаються. Важливе значення в цьому процесі надається виявленню індикаторів, формальних характеристик, якісних і кількісних показників, які відображають аналітичну динаміку ситуації. Це завдання передбачає вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду вибору інформаційних індикаторів даної проблемної ситуації, наявні державні і комерційні джерела інформації, оцінку взаємозалежності значень показників з урахуванням динаміки в часі та ін. Вибір індикаторів має проводитись під безпосереднім змістовним контролем кінцевого користувача з урахуванням сформульованої ним задачі аналітичного дослідження. Для виявлення і формулювання характеристик досліджуваної ситуації необхідно забезпечити аналіз і оцінку альтернативних характеристик ситуації з урахуванням їх суб‘єктивно-інтуїтивних оцінок експертами-аналітиками.

Основна мета економічної діагностики полягає в отриманні невеликого числа ключових (найбільш інформативних) параметрів, які дають об’єктивну та точну характеристику стану обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, ефективності його діяльності, змін у структурі майна і джерел фінансування, в розрахунках с кредиторами та дебіторами, ідентифікують економічні ризики.

Варто зауважити, що при підборі методик важливо керуватися не суб'єктивними перевагами й упередженнями в їх оцінці, а виходити з вимоги максимальної ефективності процесу діагностування - максимум інформативності та надійності щодо визначення стану обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства при мінімумі витрат. Важливим також є ретельне дотримання усіх вимог для проведення методики. Підрахунок індикаторів, балів, коефіцієнтів, інтерпретація, прогноз та ін. здійснюються у відповідності до методичних рекомендацій.

Обґрунтування раціонального методичного інструментарію діагностування стану обліково-аналітичного забезпечення економічної

безпеки на підприємстві повинно будуватися відповідно до досить чіткого алгоритму дій (Рис.3.4.).

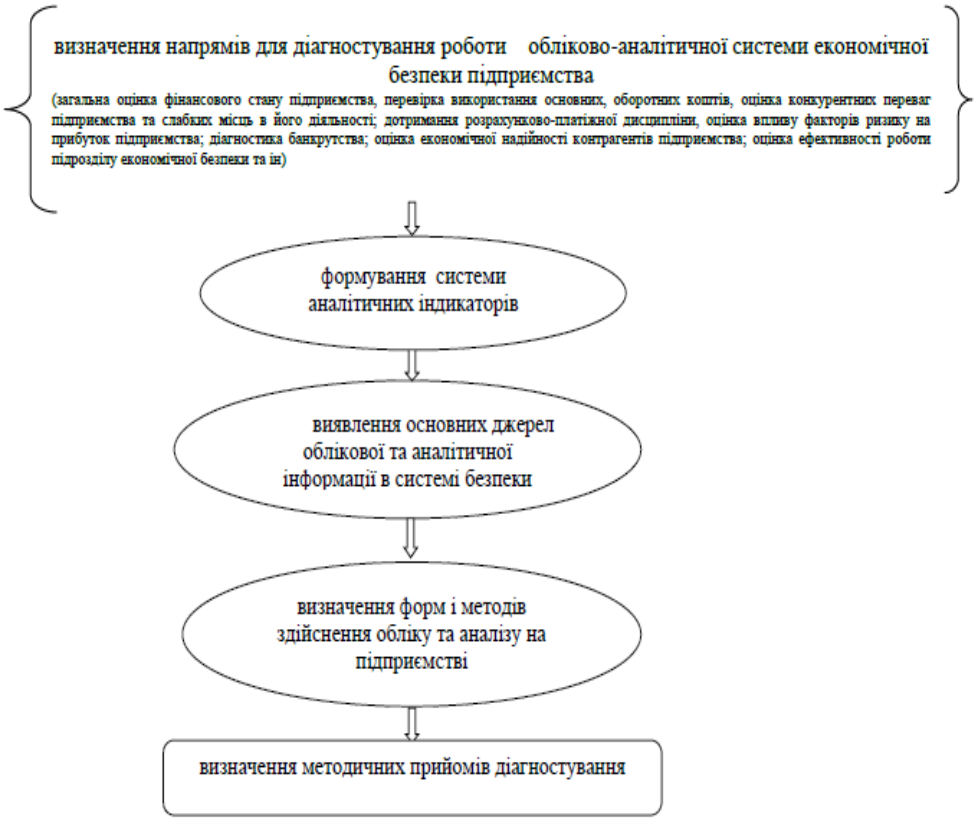

Рис. 3.4. Методичний інструментарій діагностування стану обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки на підприємстві.

Статистичні дані підтверджують, що за 2009-2018 рр. значно виросла кількість збанкрутілих підприємств. І причина цього не тільки в глобальній фінансово-економічній кризі, яка наклала істотний відбиток на діяльність вітчизняних підприємств. Серед банкрутів значна частка й тих підприємств, які не приділяли даному питанню досить уваги, що, у свою чергу, пов'язане з недоліками в методології упередження банкрутства.

У зв'язку із цим основні зусилля (як теоретичні, так і практичні) слід направити на недопущення кризових явищ на самих підприємствах. Як вдало відзначає А. Єпіфанов, «поки підприємства самі не усвідомлюють необхідність боротьби з потенційним банкрутством, доти в Україні будуть боротися з «вітряними млинами» законодавства або державної політики в сфері банкрутства, ігноруючи реальний стан справ» [20]. Попередити

виникнення криз можна шляхом забезпечення належного рівня діагностики економічної безпеки.

На сьогоднішній день головною проблемою в методології діагностики економічної безпеки взагалі й банкрутства, як її складовій частини є не стільки недосконаліть теоретичної бази, скільки недостатній ступінь її систематизації, відсутність чіткої й логічної системи, яка б зв'язувала воєдино різні наробітки, а також неадаптованість цілого ряду аналітичних методик до особливостей економіки України.

Таким чином, сфера діагностики економічної безпеки суб'єктів підприємництва в Україні вимагає важливого вдосконалення по наступних напрямах:

– розробка сучасних і адаптованих до умов української економіки методів прогнозування настання кризових явищ на підприємствах різних видів діяльності;

– установка залежностей виникнення кризових явищ і факторів, які їх обумовлюють;

– впровадження найбільш достовірних методик оцінки фінансової надійності контрагентів;

– удосконалення системи нормативних значень фінансових коефіцієнтів, що виступають індикаторами економічної безпеки й т.п.

Слід зазначити, що кожне з виділених нами напрямків різниться за рівнем теоретичної розробки. Так, найбільш освітленої в науковій літературі є галузь знань щодо методів прогнозування ймовірності настання криз і можливого банкрутства, оскільки вона є елементом системи антикризового управління підприємством, якому присвячена велика кількість наукових і практичних робіт як за кордоном, так і в нашій країні. І головними недоліком цих знань є неадаптованість їх до сучасної української економіки й особливостям сфери банкрутства суб'єктів підприємництва в нашій країні. Крім того, теорія, методологія й методики мають потреба в їхній ретельній

систематизації й логічної комплектації. Саме вирішенню цих проблем і будуть присвячені наступні розділи роботи.

Важливим напрямком розвитку якісних методів діагностики банкрутства як складеної частини економічної безпеки є теорія причинно-наслідкових зв'язків між видами фінансової кризи, факторами, які його обумовлюють і стадіями протікання. Кожної стадії протікання кризових явищ відповідають певні особливості фінансово-господарчого стану підприємства. Тому знаючи стадію протікання кризових явищ, аналітик уже має інформацію про цілий ряд типових загроз, характерних для даної фази існування підприємства.

Таким чином, перед науковцями виникає завдання розробки набору типових загроз, характерних для того або іншого виду кризи й стадії її протікання.

Також першочерговим завданням діагностики в системі економічної безпеки підприємства є уточнення нормативних значень ключових коефіцієнтів фінансового аналізу, які виступають індикаторами економічної безпеки, а також розробка нормативів по окремих видах економічної діяльності.

Основні недоліки, сконцентровані не в самому розрахунку коефіцієнтів, а в нормативно закріплених орієнтирах для них. Ці нормативи, як звичайно, розраховувалися для країн з розвиненою ринковою економікою, а в умовах України їх використання може бути недостатньо аргументованим. Крім того, ніяк не враховуються галузеві особливості, які можуть просто кардинально змінювати оцінку того самого фінансового коефіцієнта залежно від того, за яким видом діяльності функціонує суб'єкт підприємництва.

Тому виникає нагальна потреба науково обґрунтованої аргументації формування індикаторів як основи для оцінювання стану й рівня економічної безпеки суб'єктів господарювання.

Вирішення зазначених проблем щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення дозволить сформувати ефективну систему

діагностики економічної безпеки підприємства й створить передумови для стабільного й безкризисного його існування.

3.3. Фактори впливу на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку ПрАТ «Склоприлад»

Суб'єкти господарювання володіють цілим спектром обліково-аналітичної інформації зовнішньої (фінансової, статистичної й податкової) і внутрішньої звітності. Разом з тим для економіки України на сучасному етапі усе більш характерним є ріст підприємств із низькою платоспроможністю або високою збитковістю, що заподіює ненавмисно їхнє банкрутство. Такий стан вітчизняної економіки обумовлює необхідність удосконалення обліково-аналітичного забезпечення й підвищення ролі інформації в системі економічної безпеки суб'єктів господарювання з метою:

– забезпечення вірогідності обліково-аналітичної інформації;

– удосконалення принципів і методів обліку й аналізу відповідно до сучасних вимог, які висуваються до інформації менеджментом;

– зменшення частки інформаційних ризиків і т.п.

На сьогодні досягнення економічної науки потрібно оцінювати з позицій перспектив їх практичного застосування. Тому стара економічна парадигма, яка тривалий час представляла базис економічної теорії потребує критичного переосмислення. Існуюча теорія бухгалтерського обліку й аналізу вже не забезпечує можливостей адекватної оцінки практики ходу економічних процесів у реальних ринкових умовах, оскільки ґрунтується на вивченні переважно статичних економічних процесів, у той час як більшість підприємств існують у динамічних умовах невизначеності.

У зв'язку із цим сучасна система обліково-аналітичного забезпечення потребує нового сутнісного наповнення як комплексу взаємодіючих і взаємозалежних методів, методик, процедур і моделей, призначених для обґрунтування прийняття управлінських рішень у сфері забезпечення економічної безпеки підприємства. Вона повинна містити в собі все без

винятку інструменти обліково-аналітичного забезпечення з метою одержання синергетичного ефекту від їхнього системного застосування при:

– забезпеченні стабільного й стійкого фінансового стану підприємства;

– збалансуванні фінансово-матеріальних потоків і розрахункових відносин;

– нейтралізації впливу внутрішніх і зовнішніх загроз на фінансово-господарчий стан підприємства;

– зниженні рівня інформаційного ризику й т.п.

Обліково-аналітична інформація, і зокрема бухгалтерська інформація як її основна складова, виступаючи внутрішнім ресурсом забезпечення економічної безпеки, при певних обставинах сама може нести істотні ризики (загрози) діяльності підприємства. Це викликане тим, що формування бухгалтерських даних відбувається в умовах невизначеності, яка зв'язана не тільки з об'єктивними зовнішніми факторами, які впливають на господарську діяльність, але й з факторами, які виникають безпосередньо в системі бухгалтерського обліку. Такі фактори і їх наслідку можуть мати значний вплив на показники бухгалтерської (фінансової, внутрішньогосподарської) звітності й, отже, на прийняті управлінські рішення щодо заходів щодо забезпечення економічної безпеки підприємства і його стійкого функціонування.

«Для визначення найважливіших видів загроз, пов'язаних із кругообігом облікової інформації було узагальнено результати опитування 250 осіб, які є представниками 100 промислових підприємств вхідних у систему корпоративної безпеки УСППУ. При цьому їм було запропоновано проранжирувати ці загрози по їхньому значенню від 1 до 5, де 1 є найбільш значущим з позицій засновників підприємства й найманих менеджерів. Отримані результати надано в таблиці 3.1»[21].

Аналіз показників дозволяє затверджувати, що найбільш важливі розбіжності в поглядах отримані по позиціями, які стосуються «недостовірної інформації, наданої у звітності контрагентів» і «низької

пристосованості облікових даних до потреб економічної безпеки». І це цілком зрозуміло, адже наймані менеджери зв'язують вплив недостовірної інформації із прорахунками при визначенні фінансової надійності контрагентів, що, відповідно, знижує точність управлінських рішень щодо співробітництва з ними, а також ефективність роботи самої служби економічної безпеки. Своєю чергою власники підприємства воліють володіти найбільш сучасними методиками збору й обробки інформації, яка перетворювалася б у реальний інструмент у боротьбі з конкурентами.

Таблиця 3.1

Розподіл загроз, які пов'язані із кругообігом облікової інформації й має важливий вплив на стан економічної безпеки виробничого підприємства (в % і рангових місцях), на думку власників і найнятих менеджерів

№ п/п	Вид загроз, які пов'язані із кругообігом облікової інформації й мають важливий вплив на стан економічної безпеки виробничого підприємства	Статусні групи			
		Засновники (перша група)		Менеджери (друга група)	
		в %	ранг	в %	ранг
1	низька кваліфікація бухгалтерського персоналу підприємства	15	4	15	4
2	невірогідність інформації наданої у звітності контрагентів	27	2	35	1
3	низька пристосованість облікових даних до потреб економічної безпеки	30	1	23	2
4	не відповідність принципів надання (формування) фінансової звітності принципам економічної безпеки	8	5	10	5
5	витік облікової інформації конфіденційного характеру	20	3	17	3

Джерело: складено автором за [21]

По інших позиціях оцінка загроз, які пов'язані із кругообігом облікової інформації, як представниками власників, так і менеджерів практично збігається, що дозволяє нам не тільки окреслити проблеми використання облікової інформації в системі забезпечення економічної безпеки виробничих підприємств, а й визначити перспективи розвитку цього напрямку.

Проблематика бухгалтерських ризиків тепер є недостатньо дослідженим напрямком, як бухгалтерського обліку, так і науки про ризики.

Однак необхідно відзначити, що деякі вчені піднімають дану тему у своїх дослідженнях. Так, наприклад, говорячи про бухгалтерські ризики, відомий американський економіст Леонід Бернстайн відзначає: «Бухгалтерський ризик має першопричиною фактор людської природи, а також неточність, властиву основним процесам обліку. Він також має місце через наявність альтернативних принципів обліку й нечітких стандартів щодо їхнього застосування. Відсутність гарантій щодо використовуваних стандартів або методів і способів їх уживання може привести до широкої різноманітності результатів і, отже, до значного ступеня невизначеності» [22]. У той же час, російський вчений А. Є. Шевелев підкреслює, що «бухгалтерський ризик пов'язаний з можливими помилками при формуванні бухгалтерською службою економічної інформації про підприємство» [23].

Як видно, обидва ці автори під терміном «бухгалтерський ризик» розуміють ризик, який виникає в системі бухгалтерського обліку при формуванні облікової інформації і є слідством недоліків у її функціонуванні.

Разом з тим з позицій забезпечення економічної безпеки, вважаємо за необхідне розмежовувати всі ризики, які виникають у системі бухгалтерського обліку на дві групи, які мають різну економічну природу: ризики, властивий системі бухгалтерського обліку, і пов'язані з інформаційним забезпеченням процесу управління, і підприємницькі ризики, інформація про яких певним заходом знаходить відображення в обліку й розкривається у фінансовій звітності. Обґрунтованість такого розподілу пояснюється декількома причинами. Перша група ризиків виникає при формуванні облікової інформації щодо будь-яких об'єктів бухгалтерського обліку й зв'язана в першу чергу з можливими помилками або навмисними скривленнями облікової інформації. Відображення в обліку підприємницьких ризиків і/або їх слідств вимагає вибору й обґрунтування методичних основ визнання, оцінки й розкриття інформації про них.

У розвиток загального визначення ризику в роботі запропоновані наступні визначення ризиків у бухгалтерському обліку.

Бухгалтерські (інформаційні) ризики, пов'язані з викривленням інформації, виникають у системі бухгалтерського обліку і є слідством певних подій. До них відносяться ризики пов'язані з навмисним скривленням облікової інформації, порушенням режиму збереження бухгалтерської інформації, яка представляє комерційну таємницю, ризики пов'язані з вибором способів і методів в обліковій політиці, відсутністю належної кваліфікації бухгалтерського персоналу, а також неналежним рівнем технічного забезпечення (табл. 3.2). Для цих ризиків найбільш властиві ознаки невизначеності, оскільки можливість об'єктивно оцінити ймовірність їх настання в основному відсутня.

Таблиця 3.2

Фактори, що впливають на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку для ПрАТ «Склоприлад»

Джерело ризику	Склад факторів, які спонукують виникнення інформаційних ризиків
Кадровий потенціал бухгалтерської служби	Слабкі знання керівників бухгалтерської служби, які не дозволяють їм організувати ефективну обліково-інформаційну систему підприємства
	Низький професійний рівень працівників бухгалтерії
	Витік конфіденційної інформації з вини співробітників бухгалтерії
Методика ведення бухгалтерського обліку	Порушення принципів і правил ведення бухгалтерського обліку
	Фінансові прорахунки при виборі способів обліку, регламентованих стандартами бухгалтерського обліку й фінансової звітності
	Маніпуляції з бухгалтерськими даними
Організація бухгалтерського обліку	Неефективна політика підприємства по організації бухгалтерського обліку
	Застарілі інформаційні технології, які не відповідають сучасним вимогам щодо обробки, збереження й надання облікової інформації окремим групам користувачів

Джерело: складено автором

Підприємницькі ризики, визнані в бухгалтерському обліку – це ризики фінансово-господарчого середовища, які характеризують результати подій, що роблять (здатні робити) істотний вплив на діяльність підприємства.

Очевидно, що інформація про наслідки впливу підприємницьких ризиків на фінансово-господарчу діяльність суб'єкта господарювання має велике значення для прийняття обґрунтованих управлінських рішень внутрішніми й зовнішніми користувачами не тільки щодо поточного положення підприємства, а й з урахуванням стратегії його діяльності.

Характеристика й взаємозв'язок двох видів ризиків у бухгалтерському обліку надана в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Характеристика й взаємозв'язок ризиків, відображених у бухгалтерському обліку

Вид бухгалтерського ризику	Фактори, які спонукують виникнення ризику	Події, які приводять до виникнення ризику	Наслідки ризику
Інформаційні ризики	Фактори, властиві системі бухгалтерського обліку, які визначають можливість одержання повної й достовірної інформації про фінансово-господарчу діяльність підприємства	- події, що характеризуються як відхиленням від принципів, правил і інших регулятивів, які визначають вимоги до функціонування системи бухгалтерського обліку	скривлення інформації про фінансово- майновий стан підприємства й ре-зультати його дія-льності
Підприємницькі ризики, які відо-бражені в бух-галтерському обліку	фактори, властиві фінансово-господарчому середовищу, які визначають можливості досягнення цілей бізнесу	- події, імовірність яких не врахована при прийнятті управлінських рішень; - події, щодо яких мало місце невірне (неповне) оцінювання факторів	відображення інформації про фінансово-майновий стан підприємства й результати його діяльності без обліку (або неповного обліку) впливу наслідків підприємницьких ризиків

Джерело: складено автором

Потрібно також указати, що багато ризиків, які можуть мати серйозний вплив на фінансові результати діяльності підприємства й думка зацікавлених користувачів, не знаходять відображення як у бухгалтерському обліку, так і у фінансовій звітності, знижуючи при цьому її прозорість. Це зв'язане, насамперед, з тим, що в публічній звітності підприємств відображаються

тільки фінансові показники. Відповідно, інформація не фінансового характеру й ризики, пов'язані з нею, не може бути врахована користувачами звітної інформації при прийнятті ними управлінських рішень щодо співробітництва з тим або іншим контрагентом.

Існуюча базова теорія бухгалтерського обліку припускає багатооцільову модель ведення стандартних облікових процедур і забезпечує відображення минулих подій у грошовому вимірюванні. Разом з тим для використання облікової інформації в системі економічної безпеки необхідна «цілісна інформаційна система, яка відповідала б стратегії розвитку підприємства, а не окремі інструменти, які до цього часу використовувалися переважно для опису минулих подій» [24].

Стандартизація багатоцільової системи бухгалтерського обліку неодмінно приводить до задоволення потреб лише якоїсь окремої групи користувачів (як звичайно інвесторів або податкових служб) і пошуку шляхів гармонізації бухгалтерського обліку з податковим. І не важливо якими будуть ці стандарти – національними або міжнародними. Тому стандартизація повинна здійснюватися винятково при формуванні показників фінансової звітності, тоді як інформаційна система бухгалтерського обліку повинна носити багатоцільовий характер. Система багатоцільового бухгалтерського обліку повинна бути досить гнучкою, щоб забезпечувати різноманітні інформаційні потреби як внутрішніх, так зовнішніх користувачів.

У зв'язку із цим, виникає нагальна потреба в перегляді сучасних теоретичних основ ведення бухгалтерського обліку. Відправною крапкою для створення нової парадигми обліку повинне стати обґрунтування його об'єкта й предмета.

До цього часу під об'єктом бухгалтерського обліку розуміють господарську діяльність підприємства. Разом з тим у наукових публікаціях усе частіше почали з'являтися висловлення щодо розширення об'єкта бухгалтерського обліку за рахунок різноманітних аспектів зовнішнього

середовища, яке, на нашу думку, є дуже корисним з позицій використання облікових даних як основи для прийняття управлінських рішень у системі економічної безпеки.

Дослідження інформаційних потреб користувачів у сфері економічної безпеки дозволило погодитися з С. Голов, який вважає, що «в сучасних умовах предметом вивчення бухгалтерського обліку повинні стати ретроспективні й перспективні параметри господарської діяльності підприємства і його зовнішнього середовища, певні органами, які регулюють бухгалтерський облік або власником підприємства з урахуванням вимог користувачів» [25]. Із цього визначення випливає розширення традиційного предмета бухгалтерського обліку в просторі (зовнішнє середовище) і в тимчасові (майбутні дані), що є цілком виправданим, оскільки більшість управлінських рішень спрямовані на майбутнє, а на їхнє прийняття поруч із внутрішніми впливають і зовнішні фактори.

«Недопущення виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку зв'язують, у першу чергу, із чітким дотриманням основних принципів бухгалтерського обліку, хоча, як затверджує професор Пушкар М.С., установлені законодавством принципи не завжди відповідають вимогам щодо підготовки облікової інформації, які висуваються до неї користувачами» [26].

До таких невідповідностей, насамперед, відносять принцип обачності, який передбачає обережність в оцінюванні активів і доходів з метою недопущення їх завищення й заниження вартості зобов'язань і витрат. Напевно, виходячи із цього принципу, розроблювачі вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку при розробці сучасного формату Балансу вилучають зі складу власного капіталу створені резерви під майбутні виплати й відносять їх до так званих забезпечень (II розділ пасиву Балансу). За структурою побудови пасиву Балансу забезпечення під виплату відпусток, гарантійних зобов'язань, інші страхові резерви не є власним капіталом, але з економічної точки зору не можуть ставитися й до притягнутого капіталу.

Такі забезпечення вважати зобов'язаннями проблематично, тому що вони не є ідентифікованими, тому що невідомо, кому персонально потрібно здійснювати виплати, а в багатьох випадках виплати за ними можуть і не настати.

У той же час вилучення створених резервів зі складу власного капіталу значно спотворює аналітичні розрахунки показників фінансової стабільності й незалежності підприємства, утрудняє розуміння звітності іноземними інвесторами, оскільки в багатьох країнах створені резерви вважають складовою власного капіталу (Росія, США й деякі країни західної Європи).

«Зворотну картину можна простежити при відображенні процедури виведення основних засобів, призначених для продажу, зі складу необоротних активів і зарахування їх до складу товарів з відображенням в окремому розділі активу Балансу «Необоротні активи й групи вибування». У майбутньому, основні засоби можуть бути й нереалізованими, на них може не виявитися покупець, і підприємство змушене буде їх уцінять або списувати на збиток. Відповідно, ні про яку обачність тут не може бути й мови. Крім цього розбалансованість у складі активів приводить до порушення основного правила побудови активу Балансу за принципом росту ліквідності майна підприємства, що є важливим при дотриманні правил економічної безпеки суб'єкта господарювання» [27].

Це про яку обережність для партнера (інвестора) може йти мова, коли надана інформація не відповідає загальноприйнятим вимогам щодо її зрозумілості й збалансованості.

Але найбільше значення з позицій економічної безпеки має визначення рамок і правил дотримання принципу безперервності, за яким оцінювання активів і зобов'язань підприємства може здійснюватися, виходячи із припущення, що його діяльність буде тривати й надалі. Важливість даної проблеми в системі економічної безпеки підприємства зв'язують, насамперед, з настанням світової фінансово-економічної кризи. Власники й інвестори прагнуть мати впевненість у тому, що підприємства (проекти, програми), у

які вкладаються кошти, будуть ефективно функціонувати й надалі, їм не загрожує скорочення або банкрутство, і таку впевненість вони очікують одержати на основі показників фінансової звітності, яка складена за даними обліку.

Таким чином, на бухгалтерську службу покладають непосильну для виконання функцію – передбачення того, що підприємство буде функціонувати ефективно й надалі, або навпаки, його діяльність буде згорнута, залишаться вдоволеними зобов'язання, згубляться контракти й т.п.

Більш того, у п. 18 П(З)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» зазначене, якщо події після дати балансу свідчать про наміри підприємства припинити діяльність, або про неможливість її продовження, те фінансову звітність становлять без застосування принципу безперервності. А це означає, що:

– «оцінювання активів і зобов'язань здійснюється не за історичною (фактичною) собівартістю, як це робиться в умовах звичайної діяльності, а по ринковій вартості з метою їх реалізації й погашення боргів» [17];

– «втрачає доречність розподіл активів на необоротні й оборотні, адже всі вони стають оборотними з метою якнайшвидшої реалізації й погашення зобов'язань» [17];

– «усі зобов'язання (включаючи довгострокові) стають короткостроковими» [17];

– «фактично втрачає зміст застосування майже всіх принципів ведення обліку й формування звітності безперервно діючого підприємства» [17].

Принцип безперервності ведення бухгалтерського обліку повинен визначатися з урахуванням концептуальних основ економічної безпеки підприємства. Визначення безперервності діяльності як елемента системи бухгалтерського обліку – це умовність, припущення, рамки якого повинні бути встановлені при розробці політики в сфері безпеки підприємства. А рішення щодо безперервності діяльності повинні ухвалюватися його власниками, а аж ніяк не бухгалтерією.

Отже, виникає необхідність пошуку нових підходів до формування облікової інформації, «повинна відповідати трьом вимогам: бути досить репрезентативної, мати необхідну значимість і давати можливість визначати ризики, пов'язані з результатами прийнятих управлінських рішень» [28].

Підґрунтям таких підходів повинні стати принципи багатоцільового бухгалтерського обліку, серед яких принцип релевантності оцінювання, принцип чутливості до ризику, принцип збалансованості грошових і негрошових вимірників, принцип репрезентативності, що дозволить забезпечити достовірне відображення інформації про окремі параметри господарської діяльності як фінансового, так і не фінансового характеру в ретроспективному й перспективному розрізах.

Таким чином, в основу обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки повинні бути покладені інструменти стратегічного управління діяльністю підприємства, які дозволять побудувати багатоцільову обліково-аналітичну систему стратегічного типу. Основним призначенням такої системи повинне стати планування майбутньої стратегії й тактики безпечного функціонування й динамічного розвитку підприємства, вимір і оцінка стану й рівня його економічної безпеки.

Рис. 3.5. Результати опитування щодо здійснення моніторингу оцінки стану й рівня економічної безпеки на промислових підприємствах, які входять у систему корпоративної безпеки УСПП [21]

Стан економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності і його місце на ринку конкурентів визначається певним переліком факторів і параметрів, які характеризують погодженість інтересів зовнішніх і внутрішніх контрагентів. Разом з тим, як засвідчують дані опитування представників промислових підприємств – членів УСПП, моніторинг оцінки стану економічної безпеки на більшості з них здійснюється не регулярно або не здійснюється взагалі (рис. 3.5).

Як одну з головних причин ситуації, яка склалася, респонденти називають недосконаліть методичного забезпечення здійснення такої оцінки. При цьому вони відзначають, що більшість підприємств не використовує існуючі методики оцінки стану економічної безпеки, уважаючи їх або занадто складними в застосуванні, або такими, що втратили економічні властивості в умовах сьогодення й не приносять користі при прийнятті рішень щодо рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання на тлі партнерів або конкурентів.

Тому перед науковими співробітниками постає завдання розробити такі моделі оцінки стану й рівня економічної безпеки, які б максимально забезпечували погодженість стратегій розвитку й безпеки діяльності підприємства й були б гнучкими до змін у зовнішньому й внутрішньому середовищі підприємства.

Для того, щоб реалізувати подібну багатовекторну політику управління необхідно мати комплексну систему збалансованих стратегічних цілей і ключових показників, яку забезпечує одна з методик стратегічного управлінського обліку – збалансована система економічних показників (ССЕП), яка традиційно використовується для оцінювання результативності й ефективності розвитку підприємства.

«Під збалансованою системою економічних показників розуміють інструмент забезпечення ефективності управління підприємством, спрямований на облік потреб удосконалення внутрішніх бізнес-процесів, роботи з персоналом і клієнтами й забезпечення необхідного рівня

фінансових показників, значна змінюваність яких обумовлена змінами як у внутрішній, так і зовнішньому середовищу» [29].

Це визначення повністю корелюється з авторським формулюванням економічної безпеки, як такого стану підприємства, який передбачає ефективне використання всіх видів наявних у нього ресурсів (як матеріальних, так і нематеріальних) з метою запобігання загроз внутрішнього й зовнішнього середовища й забезпечення його стабільного функціонування й динамічного розвитку. Таким чином, можна затверджувати, що концептуальні основи збалансованої системи економічних показників можуть бути покладені в основу розробки критеріїв оцінки стану економічної безпеки підприємства.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі розкрито сутність і механізм формування обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства.

У найбільш широкому розумінні обліково-аналітична система – це система, яка базується на бухгалтерській інформації, яка включає оперативні дані й використовує для економічного аналізу статистичну, технічну, соціальну й інші види інформації необхідну для прийняття управлінських рішень на макро- і мікрорівнях.

Сутність системи обліково-аналітичного забезпечення укладається в об'єднанні облікових і аналітичних операцій в один процес, здійсненні оперативного мікроаналізу й використання його результатів при моделюванні управлінських рішень у системі економічної безпеки підприємства.

Розглядаючи цю систему з позицій її змісту, можна констатувати, що вона складається із трьох взаємозалежних підсистем: інформаційної, облікової й аналітичної, що наведено графічно.

Базовою в системі обліково-аналітичного забезпечення є облікова система, адже саме на основі її інформації здійснюється аналіз діяльності підприємства. Вона забезпечує формування, нагромадження, класифікацію й узагальнення необхідної інформації. Ці процедури здійснюються відповідно до встановленої методології й технологією обліку.

Механізм функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки являє собою сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів і засобів, за допомогою яких здійснюються цілеспрямована діяльність в області забезпечення економічної безпеки і представлений графічно.

Наведено організаційно-правовий механізм здійснення обліково-аналітичного забезпечення (ОАЗ) функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Завдяки здійсненому аналізу можна визначити п'ять головних напрямків здійснення обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки промислових підприємств:

– забезпечення надання інформації необхідної для прийняття управлінських рішень щодо доцільності діяльності по обліком виявлених загроз і небезпек;

– ідентифікація ризиків і пов'язаних з ними потенційних загроз;

– здійснення оцінки стану й рівня економічної безпеки власного підприємства;

– здійснення оцінки стану безпеки й визначення стратегії діяльності на ринку конкурентів;

– здійснення оцінки стану безпеки й фінансової надійності потенційних партнерів підприємства.

Систематизовано основні складові формування обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства, що наведено графічно.

Процес формування обліково-аналітичної інформації в системі інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства передбачає, що оперативні дані про фінансово-господарчу діяльності організації в процесі оперативного обліку перетворюються в первинну облікову інформацію. У свою чергою, первинна інформація в результаті її обробки в системі бухгалтерського обліку перетворюється в узагальнену облікову інформацію, яка втримується у фінансових, статистичних і внутрішніх звітах. Узагальнена облікова інформація й інформація отримана зі статистичних джерел після її перевірки щодо вірогідності є базою для аналізу й синтезу.

Узагальнена належним чином аналітична інформація є основою для прийняття управлінських рішень щодо стану й рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання, ефективності його діяльності й прогнозування заходів захисту від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

Графічно представлений процес формування обліково-аналітичної інформації в системі інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства.

З метою забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання, обліково-аналітичну інформацію можна класифікувати в розрізі ознак, наданих у табличній формі.

Запропонований перелік класифікаційних ознак обліково-аналітичної інформації може бути доповнений залежно від потреб, які висуваються фахівцями служби економічної безпеки до інформації.

Крім того проаналізовано обліково-аналітичну діяльність в системі забезпечення економічної безпеки ПрАТ «Склоприлад». Наведена організаційна структура ПрАТ «Склоприлад». Наведено основні показники діяльності ПрАТ «Склоприлад» та їх динаміку.

Розкрито зміст обліково-аналітичної діяльності підприємства.

Головною метою здійснення обліково-аналітичної діяльності в системі економічної безпеки є максимально повне забезпечення своєчасною й достовірною інформацією керівників підприємства для прийняття ними управлінських рішень щодо недопущення (попередження) впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на фінансовий стан підприємства.

Наведено структурно-логічну схему змісту обліково-аналітичної діяльності в системі забезпечення економічної безпеки підприємства.

Аналітик з питань фінансово-економічної безпеки є ключовою фігурою здійснення обліково-аналітичної діяльності по забезпеченню функціонування системи економічної безпеки як виробничих підприємств, так і підприємств інших видів економічної діяльності.

Об'єктом діяльності аналітика з питань фінансово-економічної безпеки є визначення оцінки ефективності функціонування системи економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності з використанням методів фінансового аналізу, бухгалтерського обліку, а також спеціальних методів забезпечення безпеки.

Предметом його діяльності є визначення індикаторів і критеріїв оцінки рівня й стану економічної безпеки підприємства, визначення фінансової надійності окремих його партнерів, розробка важелів гармонізації економічних і соціальних відносин із зовнішніми й внутрішніми суб'єктами діяльності з метою недопущення виникнення загроз, які впливають на економічну безпеку підприємства.

Узагальнено основні результати діяльності фахівця з обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

У третьому розділі роботи запропоновано шляхи запобігання загрозам, пов’язаним з кругообігом облікової інформації

Бухгалтерські (інформаційні) ризики, пов'язані з викривленням інформації, виникають у системі бухгалтерського обліку і є слідством певних подій. До них відносяться ризики пов'язані з навмисним скривленням облікової інформації, порушенням режиму збереження бухгалтерської інформації, яка представляє комерційну таємницю, ризики пов'язані з вибором способів і методів в обліковій політиці, відсутністю належної кваліфікації бухгалтерського персоналу, а також неналежним рівнем технічного забезпечення.

Узагальнено склад факторів, які впливають на виникнення інформаційних ризиків у системі бухгалтерського обліку. Наведено характеристику й взаємозв'язок ризиків у бухгалтерському обліку.

Проведені дослідження дозволяють сформулювати ряд узагальнюючих положень, які розкривають зміст обліково-аналітичного забезпечення і його роль як істотного фактору функціонування системи економічної безпеки суб'єкта господарювання.

Обліково-аналітичне забезпечення є складовою інформаційного забезпечення економічної безпеки й представляє цілісну інформаційну систему, яка поєднує методи й технології всіх видів обліку й аналізу з метою

прийняття управлінських рішень щодо протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам безпеки діяльності підприємства й постійному його розвитку.

Використання механізму обліково-аналітичного забезпечення в процесі управління підприємством підвищує рівень його економічної безпеки. Таке забезпечення дає можливість оцінити можливий негативний вплив зовнішніх і внутрішніх загроз на стан економічної безпеки підприємства, проаналізувати ефективність вжитих заходів щодо забезпечення економічної безпеки, і оцінити збиток від негативних впливів на його діяльність.

В основу обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки повинні бути покладені принципи багатоцільового бухгалтерського обліку, який буде сприяти зниженню інформаційного ризику для користувачів і зможе забезпечити достовірне відображення інформації про окремі параметри господарської діяльності в ретроспективному й перспективному розрізах.

Серед численних проблем, які стоять перед керівниками українських підприємств одне із центральних місць займає брак висококваліфікованих фахівців у сфері обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки, які б мали креативне мислення й гарне розуміли процеси, які відбуваються в сучасній економіці в умовах суцільної глобальної конкуренції, перманентних небезпек, загроз і ризиків.

Обліково-аналітична діяльність, як складова механізму обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки полягає в професійно організованій діяльності аналітиків з питань фінансово-економічної безпеки, спрямованої на одержання, аналіз і оцінку інформації, яка дає можливість визначити критерії, рівень і стан економічної безпеки власного підприємства або іншого суб'єкта господарювання, діяльність якого може вплинути на стан безпеки власного підприємства;

Обліково-аналітична інформація являє собою економічну модель взаємозв'язку між системою економічної безпеки, інформаційним ресурсом, яким вона є й інформаційними процесами в середині підприємства.

Обліково-аналітична інформація в системі забезпечення економічної безпеки підприємства формується в процесі реалізації трьох функцій управління: обліку, аналізу й синтезу. Під обліково-аналітичною інформацією в дослідженні розуміється сукупність облікової інформації й аналітичної інформації, отриманої з облікової інформації шляхом аналізу й синтезу. Узагальнююча обліково-аналітична інформація призначена для оцінки рівня й стану економічної безпеки підприємства і його потенційних партнерів і конкурентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Нетреба І. О. Теоретичні підходи до визначення категорії «інформаційний ресурс» / І. О. Нетреба // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2014. – № 8 (161). – С. 70–73.

2. Поляков П.А. Роль інформаційного забезпечення в управлінні економічною безпекою підприємств машинобудування. *Інфраструктура*

ринку. 2018.№2. С. 99–103. URL: https://chmnu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/07/Polyakov-P.-A..pdf

3. Іванюта Т.М. Інформаційне забезпечення в системі економічної безпеки підприємства: автореф. дис…канд.екон.наук:08.00.04.Київ, 2014.21 с.

4. Коптєва Г.М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки бізнес-процесів підприємства торгівлі. Держава та регіони Серія: Економіка та підприємництво, 2020 р., № 4 (115). С.85-90.

5. Петренко С.М. Інформаційне забезпечення внутрішнього контролю господарських систем: монографія / С.М. Петренко. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2007. – 290 с.

6. Інформаційне та обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: навч. посіб. / О.М. Левченко, Н.С. Шалімова, Т.І. Грінка, О.В. Сторожук, Кропивницький: ЦНТУ, 190 с.

7. Пасенко Н. С. Організація обліково- аналітичного забезпечення управління фінансовими результатами підприємства. Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. № 17. URL: http://global-national.in.ua/issue-17-2017/26-vipusk-16-kviten-2017-r-2/3246-pasenko-n-s-organizatsiyaoblikovo-analitichnogo-zabezpechennya-upravlinnyafinansovimi-rezultatami-pidpriemstva

8. Швець В. Є. Розвиток обліково-аналітичних систем суб‘єктів господарювання в Україні : монографія / Володимир Швець. − Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 448 с.

9. Гнилицька Л.В. Обліково-аналітичне забезпечення економічної безпеки підприємства: [монографія] / Л.В. Гнилицька. К.: КНЕУ, 2012.305 с.

10. Штангрет А. М. Обліково-аналітичне забезпечення в процесі управління економічною безпекою підприємства / А. М. Штангрет, М. М. Караїм // Наукові записки [Української академії друкарства]. - 2016. - № 2. - С. 167–172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2016_2_21

11. Бондарчук Н.В. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Ефективна економіка № 12, 2016. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5410

12. Утенкова К. Концептуальні засади обліково-аналітичного забезпечення управління механізмом економічної безпеки аграрного сектора HTTP. АГРОСВІТ № 16, 2020. URL: WWW.AGROSVIT. INFO/PDF/16_2 020/6.PDF

13. Ковова І.С. Структура обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств водного транспорту. Інвестиції: практика та досвід. 2015. №18. С.48-50. URL: http://www.investplan. com.ua/pdf/18_2015/ 11.pdf

14. Розвиток обліково-аналітичного забезпечення системи менеджменту підприємств : колективна монографія / За ред. проф. Рокожиця А.Ю., Сеньковець А.О. Обліково-аналітичне забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства URL:file:// C:/ Users/users/Downloads/ обліково-аналітичне забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства %. Pdf.

15. Попова Л.В., Маслов Б.Г., Маслова И.А. Основні облікові принципи обліково-аналітичної системи. Фінансовий менеджмент. 2003. №5. С. 41-45.

16. Пилипенко А.А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства. Харків: ХНЕУ, 2007. - 276 с.

17. Крупка Я. Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі. Економічна безпека підприємства та її реалізація через систему облікових принципів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. С. 57-60.

18. Євдокимов В.В., Дикий А.П. Особливості організації бухгалтерського обліку при забезпеченні економічної безпеки підприємства. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць Української академії банківської справи НБУ. Суми: ДВНЗ

«УАБС НБУ» 2009. URL:https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/57685/5/Yevdokymov_commercial_secret.pdf

19. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: [монографія] / С.Ф. Голов. – К: МІМ; Центр учбової літератури, 2007. – 522 с.

20. Єпіфанов А. О., Домбровський В. С., Пластун О. Л. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

21. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Вені записки Університету «КРОК»* / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». Вип.1 (1997). Вип. 27. Т.1, 2011. С. 50-59.

22. Бернстайн Л.А. Анализ финансовой отчетности: теория, практика и интерпретация: перевод с англ. / Науч. ред. перевода чл.-корр. РАН И.И. Елисеева. Гл. редактор серии проф. Я.В. Соколов. М.: Финансы и Статистика, 1996. 624 с.

23. Шевелев А. Е., Шевелева Е. В. Риски в бухгалтерском учете: учебное пособие. М.: КНОРУС, 2007. 280 с.

24. Гринкевич С. С., Іляш О. І., Кокнаєва М. О. Стратегічні імперативи управління фінансово-економічною безпекою підприємств торгівлі: монографія; Львів. комерц. акад. Львів : [б. в.], 2015. 209 с.

25. Голов С. Ф. Теория многоцелевого бухгалтерского учета. *Бухгалтерський учет и аудит*. 2011. № 4. С. 3-13.

26. Пушкар М. С. Фінансовий облік: підручник. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. 628 с.

27. Гнилицька Л. В. Особливості визнання та порядок обліку необоротних активів, утримуваних для продажу. *Фінанси, облік і аудит: Збірник наукових праць*. Вип.15. К.: КНЕУ, 2010. С. 227-235.

28. Краєвський В.М., Колісник О.П., Гуріна Н.В. та ін. Ірпінь : Університет ДФС України. Бухгалтерський облік: навчальний посібник 2021.

388 с. URL: https://api-ir.dpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b287a3a5-34d3-4fee-a00d-8d2221173f70/content

29. Новіков А. О. Взаємозв'язок понять ризику, небезпеки і загрози у контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки. *International scientific journal*. 2015. № 8. С. 136-138.

30. Козаченко Г. В., Рамазанов С. К. , Ляшенко О. М., Погорелов Ю. С., Пшик Б. І. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія [у 3 т.]. Т. 3. Луганськ: Промдрук, 2014. 336 с.

31. Концептуальні засади формування фінансово-економічної безпеки : колект. монографія / [Абакуменко О. І. та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Шкарлета Сергія Миколайовича; Черніг. нац. технол. ун-т. Ніжин: Лук'яненко В.В.: Орхідея, 2015. 440 с.

32. Загорна Т.О. Економічна діагностика: навч посібн. К.: ЦУЛ, 2007. 400 с.

33. Ортинський В. Л., Керницький І. С., Живко З. Б. Економічна безпека підприємств, організацій та установ. Київ: Правова єдність, 2009. 544 с.

34. Стратегія та механізми забезпечення фінансово-економічної безпеки: колект. монографія / Чернігів. нац. технол. ун-т ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Ільчука Валерія Петровича. Чернігів: ЧНТУ, 2017. 349 с.

35. Шваб Л.І. Економіка підприємства: навч. посібн. К.: Каравела, 2007. 584 с.

36. Камлик М. І. Економічна безпека підприємницької діяльності. економіко-правовий аспект: навч. посіб.К.: Атіка, 2005. 432 с.

37. Артемов В. Ю. Основи менеджменту для інформаційних аналітиків: курс лекцій. К.: КНТ, 2007. 272 с.